

ДНЕВНИКЪ

(Стенографически)

на

II-то обикновено Народно Събрание.

(Втора Сесия)

ХСУП ЗАСЪДАНИЕ, СРЪДА 10 ДЕКЕМВРИЙ 1880 ГОД.

(Подъ председателството на г-на Сукнарова. — Начало въ 1 часъ 20 мин. послѣ пладнѣ).

Предсѣдатель: (Звъни) Списъка ще се чете.

Секр. Золотовъ: (Чете списъка).

Вчера отсъствуваха: Христо Стояновъ, Икономъ попъ Тодоръ, Даскаловъ, Расолковъ, Ковачевъ, Карапетровъ, Горбановъ, Цеко Ванчевъ, Цеко Вълчевъ, Нино Петровъ, Тодоръ Балабановъ, Климентъ Епископъ Браницкий, Даскалъ Тодоръ, Атанасъ Храновъ, Райчо Поповъ, Живковъ, Г. Тишевъ, Д-ръ Браделъ, Кирковъ, Йорданъ Тодоровъ, Никола Михайловский, Хусейнъ Ахмедовъ, Митрополитъ Григорий, Тодоръ Станчевъ, Начевичъ, Кънчо Жековъ, Димитръ Бърневъ, Османъ Ефенди, Коста Буюкдоглу, Василъ Поповичъ, Ахмедъ Идризъоглу, Михалаки Колони, Симеонъ Митрополитъ Преславский, Болѣрский, Тодоръ Икономовъ, Ахмедовъ, Иванчо Стояновъ, Никола Стойчовъ, Н. Десевъ, Тома Кърджиевъ, Калчо Симеоновъ, Ст. Поповъ.

Предсѣдатель: Отъ 172 души представители 60 отсъствуватъ, 112 присѣдствуватъ, има повече отъ половината, засѣданието се отваря. Ще се чете протоколъ 93.

Секр. Бръснаровъ: (Чете 93 протоколъ).

Предсѣд.: Имали нѣкой да направи забѣлѣжки върху четения протоколъ?

Мантовъ: Когато се вотира предложението на г-на Стамболова, говори се, „ако е платата до 3000 фр.“ а въ протокола се чете „ако е по малко отъ 3000 франка.“

Предсѣдатель: Взема се въ внимание. На дневенъ редъ е избирателния законъ.

С-ръ Даневъ (Чете):

ГЛАВА III.

Избираеми.

Чл. 27. Избираеми за народни представители сж всички български граждани, които сж навършили тридесетъ години, ползуватъ се съ граждански и политически права и да знаятъ да четатъ и да пишжтъ свободно български.

Ненко Храновъ: Тука виждамъ въ този членъ да се казва, (чете горнийтъ 27 членъ.) Азъ не разбирамъ, какво е това свободно български; за това,

искаме да знаем, какъ да се разбира свободно да чете и пише по български. Азъ мисля, че свободно всѣкий знае да пише, когато въобще знае да пише; заради това, тѣзи дума да се изхвърли и да се каже: който знае да чете и пише по български.

Докладчикъ: Този членъ отговаря на членъ 22 отъ привременитѣ избирателни правила. Тамъ стои думата грамотенъ, и комисията намѣри необходимо да я разясни и даде ѣ тълкование, да чете и пише свободно български и мисля, че това е равносилно да иматъ първоначално образование. Думата грамотенъ стои и въ 86 чл. на Конституцията. Комисията като е приели това, е мислила, както този, който е по много образованъ, тѣй и онзи, който е по малко образованъ, могатъ да бждатъ патриоти. Разбира се, че отъ тѣзи страна не може да бжде разлика; но, когато Камарата има задача да издава закони, то непременно тѣзи, които се избиратъ, трѣба да бждатъ грамотни, и които иматъ по голѣмо образование и сж по способни, могатъ и да издаватъ по добри закони, — това е тълкованието на 27 членъ.

Ер. Гешовъ: Слушамъ, г-да, да се казва, че всѣкий желае доброто на народа, и да се не отнематъ правдинитѣ на народа, а да му се даватъ правдини. Ние до сега не сме имали такива чловѣци да знаятъ свободно да четатъ и пишатъ, защото, думата свободно край нѣма, тя е като еластикъ: може би да има 10—15 души, които сж свършили всичко, а други не; но по нататакъ сме всички равни. За това съмъ на мнѣние думата свободно да се изостави и да се каже просто да чете и пише. Подиръ 12—15 години може да се направи другъ избирателенъ законъ, тогава може да се иска една граница, до която трѣба да свършватъ наукитѣ, а сега тѣзи дума свободно да се изостави.

Дюкмеджиевъ: Не мож да разберж, какво е това свободно да четатъ и да пишатъ, кой ще ги испитва, да ли знаятъ свободно да четатъ и да пишатъ? Свободно да чете и пише чловѣкъ има една граница. Може единъ чловѣкъ свободно да чете и пише, но нѣма никаква практика. Едно дѣтенце, което свърши 3-й класъ, знае най добръ да чете и пише, но то нѣма никаква практика и не може нищо да разсѣди. За това, трѣбало би да се тури първоначално училище да е свършилъ или нѣколко класа да е свършилъ, но не трѣба тѣзи дума свободно да стои тамъ.

М-ръ Цанковъ: Наистина, думата свободно не трѣба да се казва, защото това се туря въ програмитѣ на училищата; когато единъ ученикъ иска да премине отъ единъ класъ въ други, тогава се казва, че този ученикъ знае свободно да чете и пише. Тамъ се мѣри писанието и четението, но тамъ не се глѣда на умѣтъ, а само машинално, какъ да чете и пише. А въ Народното Събрание може да чете нѣ-

кой по полегка, което може да произлиза отъ състава на тѣлото, че не може да чете свободно. По сжщата причина и не може да пише нѣкой. Има най учени хора на свѣта, които не могатъ да пишатъ съвсѣмъ. За това, да се не казва свободно, защото тука се изисква отъ Народното Събрание умъ, а не механика, защото може да пише и чете нѣкой много полегка, но умѣтъ му да сѣди много добръ.

Ст. Поповъ: Г-нъ Докладчикъ подъ думитѣ свободно да чете и пише разбира да е свършилъ първоначално учение. Ако се разбира по сегашната метода, то представителитѣ не сж имали случай да свършатъ такива курсове отъ първоначално учение. За това, думата свободно български е много еластична и могатъ да ѣ се дадатъ разни претѣлкования.

Н. Храновъ: Азъ нѣма друго да казвамъ, освѣнъ да се махне тѣзи дума.

Д-ръ Беронъ: Намѣсто думата свободно напредъ искахме въ комисията да се тури, който е свършилъ 4 елементарни отдѣления; но най сѣтнѣ, като видѣхме, че това е мжно и че нѣма много такива, които да сж свършили 4 отдѣления, за това турихме това; ако искате да се тури граница може да се каже, който е свършилъ 4 отдѣления на първоначално училища.

М-ръ Цанковъ: Граница не може да се тури, защото до сега не сме имали училища съ граница. Отъ сега въ нашата Конституция е казано, че всѣкий българинъ е задълженъ да учи първоначално учение, което ще се опредѣли и отъ закона за училищата. А когато ще се минатъ тѣзи години, тогава въ избирателния законъ можемъ до го кажемъ, но до сега нѣмахме такива срѣдства за да се учимъ. (Гласове: съгласни!). Азъ, ако не бѣхъ ходилъ вънъ отъ България, щѣхъ ли да имамъ първоначално учение? Защото, тогава нѣмаше въ България такива училища; но понеже съмъ ходилъ въ чужди училища, мож да кажа, че съмъ училъ първоначално учение; за това ние сега не можемъ да го опредѣлимъ.

Стамболовъ: Щомъ става такова разискване, нѣкои да искатъ думата свободно да се отхвърли, то за това азъ ще поискамъ, да си остане както си е въ конституцията; защото, тука не е работа да ли се е нѣкой училъ въ Франца, Россия или Чешско и тѣй нататакъ. Тукъ е въпроса, какъ се разбира на български думата книжовенъ или грамотенъ и какво се разбира съ това у другитѣ славянски народи. Именно, думата грамотенъ значи, че когато единъ чловѣкъ може да чете свободно една книга и да разбира какво е чель, или когато му кажатъ да напише нѣщо, да може да го напише. Има хора, които написватъ нѣщо за 4 сахата, а други го написватъ за 4 минути. Единъ се научилъ само да си напише името — това ли е грамотность? Не. Азъ

не зная, защо нѣкои г-да така се отнасятъ къмъ българския народъ, като казватъ, че нѣмало хора развити, които да разбиратъ това що четатъ и пишатъ, когато е това фактъ и отъ Европейскитѣ списатели припознато, че въ нашия народъ грамотността е повече развита, отъ колкото въ Россия, и че въ всѣко село има 20 или 30 души, които четатъ и пишатъ свободно. Азъ мож да кажа за тѣзи села въ които съмъ живѣлъ, че има по 100 души, които знаятъ да четатъ и пишатъ. Напр. въ Търновскій округъ, село Самоводени, което е отъ 300 къщи, има 200 дѣца да се учатъ. За това, комиссията е разбирала свободно четение и писание, като е тълкувала думата грамотенъ. Не е достойно да бжде представителъ, който не може свободно да чете и пише. Какъ ще работи въ комиссиитѣ? Представите си, че ние можемъ да рѣшимъ да не се избиратъ чиновници и да ги нѣма съвършено тука; тогава, кой ще пише закони? Чудното е, че слушаме и отъ г. М-ра на Вътрѣшнитѣ Дѣла, да предлага да се изхвърли думата „свободно“ и да се не пише нищо тука. Между тѣмъ Конституцията заповѣдва да се казва грамотенъ. Какво ще каже грамотенъ? Обяснете ми го, ако е това само, който знае името да си пише? Не. Този, който е достоенъ да го избере единъ народъ за представителъ, и ако не знае да чете и пише, какъ ще расправа когато си оиде въ къщи на избирателитѣ: какво е разисквалъ и какви закони сме изработили? Какъ ще го чете на избирателитѣ щото е рѣшено въ Народно Собрание? Какъ ще бжде той свѣщъ за да имъ покаже законността? Г-да! Комиссията много снисходително се е отнесла въ нѣкои работи, когато е преглѣждала този законъ за грамотнитѣ; азъ бѣхъ противенъ на това да се тури, че свършилъ 3-класно училище. Самъ азъ бѣхъ който настоявахъ, че трѣба да остане свободно четение; защото има хора, които не сж ходили въ училище, сами сж се учили и сж станали писатели, не само че пишатъ и четатъ, но тѣ сж и просвѣщавали хората; такви хора ги има. Има гении, които не сж ходили въ училище. Человѣкътъ, който е изнамѣрилъ желѣзния пѣтъ, той на 40 год. възраст е захванѣлъ да се учи да чете и пише. И за това, като не сме имали нито първоначални училища, нито срѣдни, ние не можемъ да кажемъ, че трѣба да е свършилъ първоначално училище, — но само да се каже, да знае да чете и пише свободно. Това е разяснението. (удобряване.)

М-ръ Цанковъ: „Грамотность“ въ единъ народъ значи онова, което му е задължение да се научи отъ малко дѣте. Въ нашата Конституция се говори, че всѣкий гражданинъ е задълженъ да има първоначално учение, а това значи „грамотность“. Такъвъ законъ ние имаме отъ двѣ години насамъ,

а слѣдователно ние сега още не можемъ да имаме такива представители. Прочее „грамотность“ е, днесъ да знае человѣкъ да чете и пише — това е мѣрило. Въ други държави, гдѣто има наредби, първоначалното училище се счита отъ 8 класса; напр.: въ германската държава, тамъ трѣба человѣкъ да учи 8 год.; въ Франца 4 години; а въ други мѣста може би 5 год. това е първоначално учение, което е задължително за всѣкий гражданинъ. Щомъ единъ гражданинъ не го притѣжава такова, учение отнематъ му се гражданскитѣ и политическитѣ права. Но ние отъ напредъ сме нѣмали такива нѣща, а ги имаме сега отъ двѣ години насамъ. Ще дойде време и ние ще искаме грамотността въ по широкъ размѣръ; а за сега „грамотенъ“ считаме оногова, който знае да чете и пише. Обаче да се каже и „свободно“ — това не ще бжде за умѣтъ, но това е машинално нѣщо. Може единъ человѣкъ да знае много добръ да пише и да работи много добръ, а четението да е криво. Азъ самъ зная такива хора, на 30 години, които четатъ криво, както сж се учили въ школата. Зная отъ опитъ, има хора, когато четатъ заекатъ; а тѣй сжщо е и за писанието. Единъ може бързо да пише, другъ по полегка, но може да бжде по граматически. За това не приемамъ думата „свободно“, защото е машинално нѣщо, а не умствено.

Баларевъ: Въ нашата Конституция стои, че представителъ може да бжде, който е „грамотенъ“ или „книжовенъ“. Думата „грамотенъ“ или „книжовенъ“ до колкото менъ е извѣстно, въ всички народи се тълкува така, щото человѣкъ да знае добръ да чете и пише, а не само да чете и пише безъ никаква разлика. Нашия законодатель, когато е писалъ Конституцията се е ръководилъ отъ истинския смислъ на думата „грамотенъ“ и я е уногрѣбилъ за да даде една гаранция, за да иматъ представителитѣ едно извѣстно образование, та да могатъ да изпълняватъ обязанноститѣ, които се налагатъ на тѣхъ. Това, че е тѣй, нѣма никакно сѣмѣние. Защото законодательтъ, ако е разбиралъ само да чете и пише, подъ думата грамотенъ, той тогава не щѣше да употреби тая дума; защото има много хора, които знаятъ да четатъ и пишатъ, но не могатъ да разсждаватъ тѣй добръ както онзи, който не знае да чете и пише. Но той казва, че всѣки български гражданинъ може да бжде избранъ за представителъ, но че трѣба да знае да чете и пише свободно български. За това споредъ мене трѣба да си остане както е.

Никола Тошковъ: Г-да, знаете, че има мнозина, които знаятъ да четатъ и пишатъ свободно, безъ да сж свършили нѣкои классове. Има много хора разумни, даже помежду представителитѣ, наши другари, които сж селяни, но знаятъ хубаво да четатъ и пишатъ.

Бръшляновъ: Наистина човекъ, който малко много разбира тѣзи работи, трѣба да се чуди на г-на М-ра на Вжтрѣшнитѣ Работи, гдѣто каза, че трѣба да се исхвърли думата „свободно“. Мисълта по която се ръководи г. М-ръ е тая, че на да ли ще се намѣри въ България таково число хора, които да знаятъ да четатъ и пишатъ „свободно“. Ако споредъ него да се исхвърли тая дума, то трѣба да направимъ съвсѣмъ друга программа на първоначалнитѣ училища. Той казва, че представителъ може да бѣде всѣкий, който знае да чете и пише. Ако обаче думата „свободно“ е нѣщо не истѣлкуема и не ограничѣние, то още по повече по неистѣлкуемо и по неограничимо е да се каже само: „да знае да чете и пише“. Зная мнозина, които знаятъ да четатъ и да писватъ, но туй не може да се каже, че могатъ да бѣждатъ и представители. Всѣкий ще бѣде съгласенъ, че за представителство, трѣба да бѣде избранъ цѣлѣтъ на интелигенцията и развитието въ България. Но понеже нѣма достатъчно число такива хора, то безъ съмнение може да се допуснатъ и такива, които само знаятъ да четатъ и пишатъ по „свободно“. Защото тука може да се разискватъ важни въпроси. Ние напр. трѣба да раздѣлимъ административно България. Единъ човекъ, който само знае да си записва, което се научилъ въ механата и безъ да има географическо понятие за България, може ли да дава гласътъ си и да разсѣждава за това? Туй ще бѣде смѣшно. Ний трѣба да приемемъ членътъ, както е съ думата „свободно“. Защото думата „свободно“ е по истѣлкуема, отъ колкото да се каже само: „да знае да чете и пише“. Ако мислите, че нѣма 150 души въ България знаещи да четатъ и пишатъ „свободно“ тогазъ да я исхвърлимъ. Конституцията казва, че всѣкий гражданинъ е длъженъ да свърши първоначално учение, а когато това се изисква отъ гражданитѣ, колко повече отъ представителитѣ? За туй, пакъ повтарямъ, че ако приемемъ предложението на г. М-ра на Вжтр. Дѣла т. е. да се исхвърли думата „свободно“, то трѣба съвършено да преиначимъ програмитѣ на първоначалнитѣ училища, и намѣсто да задължимъ дѣцата да се учатъ 4 год., то ще бѣде достатъчно да се учатъ 3 мѣсеца, защото въ 3 мѣс. може да се научи да си чете малко много. Но понеже това не е достатъчно за да се приготви човекъ за общественния животъ, трѣба да се приеме тоя, който знае да чете и пише „свободно“.

М-ръ Цанковъ: Г-нъ Бръшляновъ не ме разбира, защо искамъ да се исхвърли думата „свободно“. Думата „свободно“, както той говори, има двѣ нѣща: или бърже да пише или да знае граматически да пише, но азъ не съмъ разумѣвалъ такова нѣщо. Ако е за бързината, то има такива хора, които бърже пишатъ, но не могатъ да го разбератъ; ако е, пра-

вилно само да пише, то има такива, между най интеллигентнитѣ тука въ Камаратата отъ половината по много, които не знаятъ да пишатъ правилно. (Гласове: не е така!) Зная твърдѣ добрѣ, че ако се разумѣва подъ думата „свободно“, правилно можъ да кажа, че повече отъ половината интеллигентни тука не пишатъ правилно. Ако бѣше бързо да се пише, азъ не приемамъ думата „свободно“.

Докладъ: Азъ ще кажа, че думата „грамотенъ“, която е турена въ членъ 86 на Конституцията, не може да се тѣлкува инакакъ освѣнъ, както се отъ комисията прие т. е. да знае да чете и пише свободно български. Думата „свободно“ не може да се тѣлкува, както казва г. М-ръ на Вжтр. Дѣла. Той каза, че когато единъ ученикъ се представлява да влѣзе въ училището и като го испитатъ, ако се окаже, че може да чете бърже, значило, че чете и „свободно“ и го приематъ. Но това не е тѣй. Може той да чете бърже, но ако не разбира какво чете, тогава не може да се каже, че чете свободно. Ако нѣкой е написалъ нѣщо съ незнание и не граматически, то пакъ не ще каже, че свободно пише. За това „свободно“ значи, че чете и пише съ съзнание и го разбира; това е добра гаранция. Ще има депутати, които ще си свършатъ работата съ съзнание, а не такива, които да бѣждатъ безъ голѣмо разсѣждане.

М-ръ Славейковъ: Азъ не бѣхъ тука още отъ начало, но отъ размѣненитѣ думи ми се вижда странно дѣйствиелно, че ставатъ толкова преширни върху една дума, която еластично може да се тѣлкува на различни начини. „Свободно четение“ може да се каже и за едно дѣте, което чете бързо; но туй не означава онова, което нашата Конституция бѣлѣжи въ по общата дума „грамотенъ“. Защото дѣтето може да чете свободно и бързо, а не е грамотно, като не разбира онова, което чете. Сега, ако търсимъ въ сжщностъ „Свободно“ да чете, то ще имаме право да искаме това въ бѣждитѣ наши депутати. Но ако се повърнимъ на миналитѣ, и сегашнитѣ депутати, то у кого може да се намѣри онзи ценсъ, съ който да се иска свободно да чете и пише? — „Свободно“, азъ мисля е, да разумѣва, което чете и пише. (Гласове: тѣй е!) Азъ зная и мисля че е тѣй, че трѣба всѣкий, който засѣдава въ тѣзи Камара — такива трѣба да бѣдатъ нашитѣ депутати — да знае да чете и пише свободно; т. е. да разбира онова, което чете и да знае за какво да се подписва. Ако ги питатъ за какво се говори въ книгата, която той ще подписва, да знае и да каже, за какво се подписва. Съ прискърбие забѣлѣжвамъ, че се дава такъвъ смисълъ, като че състоимъ тука отъ граждани и селени. Азъ даже не познавамъ думата гражданинъ; ние сме всички селени. (Гласове: граждани сме!) Тука се предполага, че съ думитѣ „свободно да

чете и пише," се иска да изключимъ селенитѣ отъ депутатството и така Камарата да остане градека. Азъ съмъ увѣренъ, че тъй не е никой мислилъ. Но когато стане единъ законъ, трѣба да стане съ опредѣленна смисълъ. Обаче сега, подобрѣ е въ избир. законъ да остане тъй както е и въ Конституцията — именно: да бѣде „грамотенъ“. Като въ Конституцията не е писано: „свободно“ да чете и пише, то „грамотенъ“ се разбира тъй както казахъ по горѣ. И по тая дума сж се старали селенитѣ и гражданитѣ да проведатъ въ Н. Събрание хора, които разумѣватъ, какво четатъ и пишатъ. За това, споредъ мене, гдѣто ще туримъ тѣзи дума, която нѣма точенъ и опредѣленъ смисълъ, то отъ сега само може да се разбира: да чете и пише свободно. До сега не е имала думата „грамотенъ“ специално значение и всѣкий е могълъ да я тълкува както е щѣлъ и както сме се старали тука по възможности и всѣкий единъ е забѣлѣжилъ отъ съвѣстѣта си онова, което се постановлява въ тая Камара и за това задължително е дадено отъ Конституцията, да бѣдатъ такива чловѣци избрани за депутати, които сж грамотни така, — както го истѣкувахъ азъ. Ние не можемъ да искаме едно по високо образование отъ всички депутати, като онова време сме нѣмали срѣдства за учение. Вие знаете въ кое състояние бѣха нашитѣ училища и сега даже имаме училища, които не могатъ да отговарятъ на туй което тука казва. За това, ако приеме Н. Събрание „свободно“ да чете и пише, или, ако го и нетури тука пакъ трѣба да се разумѣва така. Но съ това не се казва нѣкое желание да се изключатъ нѣкои. Ние ще си избираме свои депутати, но трѣба да бѣдемъ точни по този членъ. Като правиме този законъ, то не го правиме за една година, но за повече време. Обаче подиръ нѣколко години трѣба да отстъпимъ нашето мѣсто на хора по просвѣтени и по учени. Всѣкий трѣба да знае, колко е трудна миссията на депутатството. За това не трѣба да се заграждаваме и да не казваме, че който знае само да чете и пише, да иде тука. — Азъ го разбирамъ да чете и пише свободно и да разбира, което чете и пише. — Мнозина, за жалостъ исповѣдвамъ, че има между насъ, които не отговарятъ на това до толкозъ. Азъ мисля, най послѣ този ценсъ може да остане, но, ако е възможно, да остане сжщия, както е казанъ въ Конституцията — „да бѣде грамотенъ.“ Защо да се препираме сега когато съ думитѣ „свободно чете и пише“ се разбира сжщото.

Пановъ: Противоположната дума на думата „свободно“ е думата „не свободно“. Ако се съгласимъ въ настоящето време да отмахнемъ думата „свободно“ ще се каже, че ние ще признаемъ, че представителитѣ трѣба да четатъ и пишатъ не свободно.

Жално е само — мож да кажа — че и единитѣ и другитѣ т. е., които сж за и противъ, даватъ значение и тълкувание на думата „свободно“ съвършено не така, както би слѣдвало да се даде. Споредъ мене думата, „свободно“ е твърдѣ на мѣстото си, само се иска да ѝ се даде настоящитѣ смисълъ и настоящето тълкование. Мнозина споменаха, че законодателитѣ, когато сж правили Конституцията, имали сж предъ видъ така или иначе грамотността, но не опредѣлиха именно: какво сж имали предъ видъ. Азъ отъ своя страна положително мож да кажа, че законодателитѣ, които сж правили Конституцията сж били българи и взети отъ настоящитѣ български народъ. Тия законодатели, предполагамъ, че сж длѣжни били да знаятъ българския народъ въ какво състояние е билъ умствено, нравствено и пр., и вѣрватъ, че сж знаяли между друго и языкътъ българский. Думата „книжовенъ“, която стои въ Конституцията, значи въ сжщото време и грамотенъ, и законодателитѣ твърдѣ добрѣ сж знаяли, че тая дума се употребява само въ тия случаи, когато знае да чете и пише. И на това основание вѣрвамъ, че горѣказанитѣ законодатели, като сж знаяли българския народъ и като сж правили Конституцията, която трѣбаше да се приложи отъ сжщия народъ, имали сж предъ видъ, че повече отъ тоя народъ знае само да чете и пише. Колкото за думата „свободно“ тя е съвършено еластично понятие, и до колкото слушахъ разсѣжденията до сега отъ предговорившитѣ, всички сж съгласни, че е такава еластична. Напримѣръ свободно механически т. е. бързо да умѣе нѣкой си да излага мислитѣ си, и свободно още значи да умѣй нѣкой си, макаръ и не бързо и красно, но правилно да исказва мислитѣ си. (Единъ гласъ: за бързина не е думата). Сега и въ единия и въ другия случай да го разбираме нѣмаме право, когато самата комиссия е имала предъ видъ, че трѣба да се разбира подъ думата „свободно“ първоначално образование. Споредъ мене пакъ, думата „свободно“ е равносилна на думата „грамотенъ“. И „грамотенъ“ не може другояче и да се разбира, освѣнъ както го разбира наконѣцъ нашия народъ. За това предлагамъ именно въ тая смисълъ и да се приеме отъ Народ. Събрание, както стои въ Конституцията и както го разбира народътъ. (Единъ гласъ: какъ го разбира народътъ?)

М-ръ Славейковъ: Има да отговоря на г-на Панова, че когато се създаваше Конституцията, имаше мнозина отъ тукашнитѣ г-да, които сж били тамъ и знаятъ, че думата „грамотенъ“ не е само да чете и пише. Азъ разумѣвамъ, че комиссията когато е искала да означаи тая смисълъ, турила е това: да знае да чете и пише свободно. Такова тълкование

сж имали всички въ Търново предъ видъ на „грамотенъ“; т. е. да знае да чете и да разбира щото чете и пише. Нека прекратимъ препирнитъ върху това. Ние не можемъ да дадемъ друго тълкование на тая дума, освѣнъ онова което е разбирало Търновското Събрание, когато е турило „грамотенъ“ въ Конституцията. То се разумѣва, че такива грамотни трѣба да влѣзватъ тука въ Събранието, били селяни, били граждани; но има хора, които само по умъ сж грамотни, а има мнозина други, които знаятъ да четатъ и пишатъ, но да разсѣждаватъ работи не можатъ. За това или „грамотенъ“ да се разбира тъй както е казано „свободно да чете и пише, или да остане просто думата „грамотенъ“ и да практикуваме онова, което сме практикували съ старание за усвършенствование. За това азъ казвамъ, че никой народъ не може да насили своето четение. За това да дадемъ такова тълкувание или както мисляха нѣкои по напредъ да туримъ: „първоначално образование“. За сега тъй да оставимъ; но за напредъ повече трѣба да се иска. Моя баща закачи на 40 години да се учи да чете и пише, но не бѣше грамотенъ и не можеше да разбира моето писмо, а азъ едва неговото. Зарадъ туй ще практикуваме онова, което имаме на дѣло; то е, ще избирами хората, които знаятъ приблизително каквото се иска отъ закона, и ще има такава гаранция, която трѣба да държимъ всинца, че нашитѣ представители трѣба да сж грамотни. Прочее не виждамъ причини да се препираме; защото това е ценсъ, а за напредъ когато и да е, ако го пропустнемъ, тогава ще дойдатъ такива хора, които даже името не ще знаятъ да си подписватъ. Да се приеме така, както си е.

Предсѣд.: Нѣкои г-да негодуватъ, че не имъ давамъ думата, но тука има 12 души записани.

Тихчевъ: Азъ не отричамъ, г-да, че наистинна трѣба да стане тълкование на думата „свободно“; но закони, които се издаватъ тука, трѣба да бждатъ въ духъта на Конституцията, (Шумъ. Не се чуе) и трѣба да бждатъ съгласни съ буквата на нашата Конституция. Азъ не могъ да се съглася съ членътъ тъй, както го е наредила комиссията; защото тамъ въ члена се дава едно тълкование на думата грамотенъ или книжовенъ. Въ нашата Конституция се казва, че всички, които се избиратъ, трѣба да бждатъ грамотни. Думата грамотенъ отговаря ли на тълкуванието, което комиссията е дала, азъ си задържавамъ право да поговоря вкратко за него. Споредъ моето мнѣние трѣба да остане въ избир. законъ думата книжовностъ или грамотностъ, тъй както нѣкои г-да депутати се изразиха, каквото и г-нъ Стамболовъ, и г-нъ Славейковъ настояваха на това. Ние не трѣба да направимъ повече отъ колкото направи Великото Търновско Нар. Събрание. Въ зако-

нитъ, които правимъ ние, се изражава волята на народа, когато ние представляваме, а волята на народа е представена въ нашата Конституция. Тамъ е казано: „че всѣкий депутатъ трѣба да бжде книжовенъ“; но опредѣлението, което е дала комиссията не отговаря на пълно на думата книжовностъ; за това да си остане думата грамотенъ или книжовенъ, както е било въ до сегашнитѣ закони.

Еремия Гешовъ: Слушамъ, че вземемъ да говоримъ за Конституцията. Г-нъ Баларевъ по напредъ каза, че въ Конституцията гласи тъй: „да бждатъ избираемитѣ книжовни и грамотни“, и че нѣкои г-да сж били учили въ друга държава: но ще му кажа, че тука не сж дошли отъ другитѣ държави хора да правятъ закони; но ще си ги правимъ ние, за насъ. Г-нъ М-ръ на Просвѣщението пакъ казва за прости хора; азъ ще му кажа, че народа си избира своитѣ представители измежду себе. А, което каза г-нъ д-ръ Беронъ, че може ли да се намѣрятъ учени хора, то азъ ще го попитамъ да ми каже всичкитѣ работи да ли ги знае той? Тука се избиратъ представителитѣ отъ народа, единъ отъ тѣхъ знае повече, а другъ по малко. А онова, което каза г-нъ Стамболовъ че въ търновско имало едно село отъ 300 къщи, а имало едно училище съ 200 дѣца, то ще му кажа, че когато нашитѣ дѣца свършатъ училищата и слѣдъ 15 години, когато достигнатъ до онова време да могатъ да бждатъ депутати, то тогава, тѣ ще дойдатъ и ще си направятъ закони споредъ своето мнѣние, а сега за сега, азъ настоявамъ да си остане члена така, както си е въ Конституцията съ думитѣ „грамотни или книжовни.“ (Гласове: съгласни).

М-ръ Каравеловъ: Азъ ще помоля Н. С. да ми позволи да поговоря върху тоя въпросъ. Въпроса не е правителственъ, и за това азъ ще говоря, като депутатъ. Само едно ще забѣлѣжа, че когато хора ще четатъ протоколитѣ, ще се чудятъ, защо сме се препирали. Говори се за нѣкои работи цѣлъ часъ, за които може и съвсѣмъ да се не говори. Първо, което валидира депутатина е Народното Събрание. Никой не може да унищожи мандатъ освѣнъ Н. Събрание. Мисли ли Нар. Събрание, когато прави провържитѣ, че ще вика всѣкого да види да ли знае да чете и пише свободно или не? Нѣма да го вика и зарадъ туй, тука нѣма никаква боязнь. Думата свободно или книжовно и грамотно все е сжщо, именно, който знае да чете и пише. Азъ не могъ да си представя, какво може да измѣнява закона, ако го приемемъ тъй или иначе. Така именно да се приеме, както е въ Конституцията. Свободно ли да знае да чете и пише, грамотенъ ли или книжовенъ то все едно излиза; да го вотираме тъй или иначе, но да не сѣдимъ да се препираме за малки работи.

Лазаръ Дуковъ: Всичкиѣ препирни идатъ за думата „свободно“, да ли да остане или не и когато г-нѣ Министръ разяснява, ако остане също се разбира и ако не остане пакъ също, тогава не остава за какво да се препираме, освѣнъ да се исхвърли думата „свободно“. Г-нѣ Бръшляновъ каза, че трѣбало да преобразуваме училищата. Такъвъ въпросъ тука азъ не виждамъ. Тука е рѣчь само за думата свободно и послѣ е казано, че Конституцията била задължителна за насъ. Ние наистина виждаме, че тя ни задължава; но тя ни задължава отъ 2 години насамъ и въ двѣ години никой не можа да изпълни онова, което казва Конституцията. Заради туй да се не препираме нататъкъ; но само да се ограничимъ на думата „свободно“. Г-нѣ Стамболовъ каза, че не вѣрва, ако би да не приемемъ думата свободно да чете и пише, че не можало да се намѣрятъ 150 души въ България, които свободно да четатъ и пишатъ и да сж интеллигентни да правятъ закони. Азъ ще му кажа, че ги има но сж малки на възраст, нѣматъ 30 години и не могатъ да дойдатъ тука за представители. За това да се не препираме. Който е тукъ депутатъ, всѣкий знае свободно да прочете. Ако и да сж съвсемъ прости, то тѣ ще бждатъ за нѣкоя година депутати, а сега се говори за напредъ. Подиръ 2 години ще станатъ избори и за 2 избирания ставатъ 4 год. Следъ 4 години пакъ още не можемъ да направимъ така „свободно“; за това и въ комисията мислихме да остане, но сега като чухъ разясненията на г-нѣ М-ръ на Вжтр. Дѣла, то съмъ съгласенъ се него. Ако да стои тѣзи дума тука, тя е много еластична. Ако дойде работа да поискаме дипломи, мисля, че малко лица ще се намѣрятъ съ тѣхъ даже и между най високитѣ чиновници. Тука има 86 чл. който казва че народа си избира на право представители. Може да бждатъ такива, както сме и ние, малко учени. Може и да сж съ високо учение, но народа като ги не познава, ще пита „кои сж тѣ“. Азъ виждамъ че тука има хора учени и интеллигентни; но има много между тѣхъ, за които не сме чули — да не се обидятъ. И тѣ сж наистина учени, но трѣба да иматъ практика и да познаватъ нуждата на народа и държавата. Такива хора трѣба, а не да бждатъ такива, които не знаятъ нуждата на държавата. Ходилъ е и се училъ въ Франца, но не познава нуждата на нашата държава и народа. Какво благо ще се очаква отъ него? За това ще Ви помоля, г-да, като не можемъ да изпълнимъ това, то временно да изоставимъ думата „свободно“. И тѣй като се намѣрятъ доста учени, то народа ще си избира интеллигентни хора, но ще има между тѣхъ и неучени хора, които пакъ да разбиратъ малко нѣщо. За това предлагамъ да останатъ думитѣ „книжовенъ“ или

„грамотенъ“ и по нататъкъ да се не простираме. (Гласове: съгласни! одобряване, изчерпано е).

Председателъ: Има 16 души записани. Желаетъ Нар. Събрание да се говори? Който не желаетъ да се говори, да си дигне ръката. (60 души дигатъ 46 не дигатъ). Сега остава да се говори върху предложенията. Има предложение, както стои въ доклада на комисията. Послѣ има предложение да се исхвърли само думата „свободно“.

Стамболовъ: Второто предложение е да се остави думата както стои въ Конституцията.

М-ръ Цанковъ: Питайте г-на докладчика, ако си оттегля той, то да остане както си е въ Конституцията.

Докладчикъ: Азъ не оттеглямъ.

Председателъ: Има три предложения едно споредъ докладчика; второто да се исхвърли думата свободно, а третото да остане както е въ Конституцията.

Стамболовъ: Второто предложение е да остане както стои въ Конституцията, а никой не може да го тълкува както до сега. Сега това да остане както си е въ Конституцията.

М-ръ Славейковъ: Да остане както е въ Конституцията, защото не може да се измѣни.

Докладчикъ: Тогазъ си оттеглямъ.

Председателъ: Има 3 предложения, тѣ ще се вотираатъ. Г-нѣ Докладчикъ си оттегля и предлага да си остане както е въ Конституцията. Тогава давамъ на вотирание както е въ Конституцията. Приема ли Нар. Събрание щото този 27 членъ да се приеме така, щото всѣкий да може да бжде депутатъ като е „грамотенъ“ или „книжовенъ“. (Приема се.)

Стамболовъ: Грамотенъ на български языкъ.

Бръшляновъ: Защо се гласоподава безъ думата „български“?

Председателъ: Както е въ Конституцията.

Дюкмеджиевъ: Понеже остана въ закона грамотенъ, то какъ трѣба да разбираме на български ли? Тогава трѣба да стои „грамотенъ на български языкъ“ Азъ може да бжда грамотенъ на французски и ще кажа грамотенъ съмъ.

М-ръ Каравеловъ: Г-да! Ние имаме официаленъ языкъ въ Събранието и мисля, че официаленъ языкъ е българския. Щомъ се каже грамотенъ, то се разбира, че трѣба да знае да чете и пише на български.

Стамболовъ: Съ послѣдното предложение на г-на М-ра на Финанситѣ не съмъ съгласенъ. Грамотенъ се разбира на какъвъ и да е языкъ, може би и на китайски. За това да се каже, който не знае да чете и да пише на български, да не може да бжде избранъ. За това трѣба да се остави „грамотенъ на български.“

Председателъ: Мисля, че обяснението на г-на М-ра е до толкова силно, щото не трѣба да се по-връщаме. То се разбира само по себе си.

Стамболовъ: Имамъ таково едно предложение да бѣде „грамотенъ на български,“ ако ме поддържатъ 5 души. (Има 5 души.)

Лазаръ Дуковъ: Най сѣтнѣ, г-да, подиръ дълги препирни комисията си дръпна думата свободно. Сега какво остава да се препираме. Мисля да се съгласимъ споредъ Конституцията, която опредѣлява това. Официалния языкъ вече съществува по между ни и за това да се прибави „официаленъ языкъ“.

Терджуманъ Ахмедъ: Моля ви се, г-да, да ми позволите да кажа 2—3 думи. Ние отъ турска страна имаме мюсюлмански представители, въ които едва ли ще се намѣри нѣкой да знае български и да е грамотенъ на български, както се изисква сега отъ Нар. Събрание. Азъ има да кажа, че не може да се намѣри въ нашето отечество единъ такъвъ чловѣкъ отъ мюсюлманитѣ. Какъ може да стане сѣтнѣ, ако не може да се намѣрятъ таквизъ хора, защото не е възможно таквизъ стари хора да се научатъ. По всички България азъ съмъ единиятъ, който зная двѣ три думи български.

Паничерский: Азъ искамъ да отговоря на г-на Терджуманъ Ахмеда, че въ България има едно отечество, отечество Българско или България. Всички сме български граждани споредъ нашата Конституция. Следователно мисля, че нѣма защо да продължаваме по нататъкъ този въпросъ. Разбира се като 2 и 2=4, че трѣба да бѣдатъ грамотни на „Българский языкъ,“ който е официаленъ языкъ.

Стамболовъ: Азъ направихъ едно предложение, ако го отхвърли камарата да се свърши работата, да се вотира.

Председателъ: Желаетъ ли Нар. Събрание да се говори върху предложението на г-на Стамболова или е задоволено съ разяснението на г-на Министра на Финанситѣ. (Гласове: да се вотира.) Приема ли Нар. Събрание да се говори върху предложението на г-на Стамболова? (Не желаетъ.)

Михайловский: Г-нъ М-ръ иска дума.

Председателъ: Има тука бюро и трѣба всѣкий да знае длъжността на Събранието. Болшинството е да се не говори.

Стамболовъ: Значи, като нѣма да се говори да се вотира, приема ли се или не.

Председателъ: Защо сте толкова тѣсногърди и нетърпѣливи, че не чакате да се положи нѣщо на вотиране, за това само смущавате. Приема ли Нар. Събрание предложението на г-на Стамболова? Който не приема да си дигне ржката. Г-нъ Стамболовъ предложи да се прибави, който е грамотенъ на „българский языкъ“.

М-ръ Каравеловъ: Има мое предложение, че това не трѣба да се вотира, но по Конституцията се тълкува, че имаме единъ официаленъ языкъ.

Стамболовъ: Това не е истина, защото виждамъ тука хора, които не знаятъ да пишатъ и четатъ български. Азъ предлагамъ да бѣде грамотенъ на българский языкъ.

М-ръ Каравеловъ: Ние пишемъ законъ за бѣдеще и вѣрвамъ, че въ бѣдещата сессия ще се провѣрятъ знаятъ ли да четатъ и да пишатъ.

Бършляновъ: Понеже каза г-нъ М-ръ, че споредъ Конституцията трѣбало да се исхвърли „официаленъ българский языкъ“ то трѣба да се исхвърли и думата „грамотенъ.“ (Гласове: долу!) Защото и това го има въ Конституцията. Сега да предположимъ за турската, или еврейската народност, какъвъ интересъ иматъ тѣ да засѣдаватъ съ насъ, ако не знаятъ българский языкъ? Тѣ какъ ще защищаватъ тѣхно — народнитѣ интереси? Тука виждамъ, че г-нъ Терджуманъ Ахмедъ говори въ полза на турското население; какъ щѣше да се изрази той, ако не знаеше българский языкъ? Самиятъ тѣхний интересъ е, да знаятъ официалния языкъ, а той е българския.

М-ръ Каравеловъ: Азъ нищо не предлагамъ да се исхвърли, нито грамотенъ, нито официаленъ. Само зная, че официаленъ языкъ е българския, и който не знае български не може да чете законопроекта. Азъ мисля, че нѣма нужда да се вотира, но трѣба да се приложи въ закона, че за бѣдеще народнитѣ представители трѣба да знаятъ да четатъ и пишатъ на български.

Председателъ: Приема ли Нар. Събрание да се положи предложението на г-на Стамболова на вотиране. Който не приема да си дигне ржката. (Меншество.) Прието да се вотира. Приема ли Нар. Събрание (Священникъ Радевъ иска дума.) Не давамъ ви думата. Приема ли Нар. Събрание да се прибави въ този членъ послѣ думата грамотенъ „на българский языкъ“? Който не приема да си дигне ржката (Никой.) (Прието.) Давамъ на 5 минути распусъ.

(Послѣ распусъ.)

Предсѣд. (Звъни.) Засѣданието се отваря на-ново.

Доклад. (Чете):

Чл. 28. Не могатъ да бѣдѣтъ избираеми за народни представители всички ония, които споредъ чл. 2-й отъ настоящия законъ нѣматъ право да бѣдѣтъ избиратели.

Не могатъ тоже да бѣдѣтъ избираеми за народни представители лица, които иматъ условия съ правителството за разни припаси и други такива, или иматъ предприятия по общественитѣ работи.

Всѣкий народенъ представителъ, който би приелъ презъ времето на своето пълномощие нѣкакъвъ

контрактъ за снабдяване съ припаси правителството, или би взелъ участие въ нѣкое предприятие, което подлѣжи на одобрение отъ Народното Събрание, брой се лишень отъ пълномощието си като Народенъ представителъ.

Сжщо не могатъ да бждатъ избиратели за народни представители военнитѣ лица, които се намиратъ въ дѣйствителна служба и лицата отъ духовно звание, освѣнъ бѣлото духовенство. Гражданскитѣ чиновници не могатъ да бждатъ избираеми за народни представители въ окръга, въ който служатъ, но тѣ могатъ да бждатъ избираеми въ кой да е другъ окръгъ.

Тука е станала печатна погрѣшка въ 4 алинея „избирателъ“ намѣсто „избираемъ“.

Дюкмеджиевъ: 28 чл. гласи така: (Чете го.) За да се разбере, какви сж тия предприемачи и контракти; ако нѣкой търговецъ има нѣкой контрактъ съ правителството било за жито или за военни нѣкои продоволствия, ще ли бжде той изключенъ или не? (Гласове: изключавя се.) Тогава не зная по долу какъ стои: „всѣкий народенъ представителъ, който би предприелъ по времето на своето пълномощие нѣкакъвъ контрактъ за снабдяване съ припаси правителството или би взелъ участие съ нѣкое предприятие, което подлѣжи на одобрение въ Нар. Събрание, брой се лишень отъ пълномощието като Народенъ представителъ.“ Тогава горнето не е ясно и стои тамъ бадеава.

М-ръ Каравеловъ: Азъ мисля, че горний членъ не стои бадеава; разликата между тѣхъ е това, че въ единий се говори за тия, които сж имали по напредъ контракти, а другий, които послѣ изборитѣ взематъ нѣкоя работа. Напр. въ втората или третата сессия може той да заключи контрактъ съ правителството, но щомъ това направи, престава да бжде депутатъ. Само думитѣ „обществени работи“ да се замѣнатъ съ „правителствени работи“, за да бжде по опредѣленъ термина.

Ненко Храновъ: Сжщото ще кажъ за втората алинея. Това трѣба да се прибави и за чиновницитѣ че не могатъ да бждатъ депутати, и онѣзи, които сж на служба и не си даватъ оставката отъ нея.

М-ръ Каравеловъ: Не зная какво е минало между насъ, че толкова сме се развълнували за тѣзи въпроси. По добръ е да обяснимъ въпросътъ преди да изключаваме тогозъ или оногозъ. Трѣба да си напомнимъ всички, че още въ Търновското Събрание дълго мислихме за това. Ние знаемъ каква вреда може да произлѣзе отъ това, когато чиновницитѣ сж депутати. Но трѣбаше да изберемъ отъ нѣколко злини една. За това не малко мислихме тогава, и дойдохме до заключение, че по добръ временно да се приематъ. Мисля, че това ще се продължи до 10 или 15 год. още; т. е. че чиновницитѣ трѣба да ставатъ депутати, защото ние нѣмаме такъвъ контингентъ хора, щото да натѣкнемъ всички служащи и

още да оставимъ хора за Нар. Събрание. Истина, че опитни хора се изискватъ, но едва ли ще намѣримъ такива въ достатъчно число. Утрѣ ще пишемъ уголовния кодексъ по който хора се бѣсятъ и осжждатъ престѣпницитѣ; тогава всички ще ли викате: съгласни сме, съгласни? Въ такъвъ законъ не е само да се съгласимъ; но трѣба и да помислимъ. Ние плѣва не ядохме, когато направихме това опредѣление въ Търново. Азъ се обръщамъ къмъ патриотизма на Събранието да помисли, какво рѣшава и всѣкий може да сгрѣши, когато говори, но за това не трѣба да се сърдимъ. Азъ мисля да си остане, както по напредъ рѣшихме за грамотността, така че временно за 10 год. трѣба и чиновницитѣ да се избиратъ. Защото, ако го не приемемъ, това ще каже, да се осждимъ сами. Защото до сега сме дѣйствovali по законитѣ изработени въ Търново, дѣйствовахме патриотически, карали сме се помежду си за малки работи, но не трѣба да се осждимъ сами и да кажемъ, че закона отъ Великото Нар. Събрание въ Търново нищо не чини. Трѣба напредъ да обмислите и тогива сждете.

Стамболовъ: Както е извѣстно на почитаемото Събрание, учредителното Събрание въ Търново се състоеше отъ хора, назначени отъ правителството: председатели на градскитѣ и на окръжнитѣ съвѣти, на окръж. сждилища и една малка частъ избрана отъ народа, така щото, ако имаше чиновническо събрание, то бѣше учредителното. При туй това събрание изработи такъвъ Конституция въ която има такава свобода и добри начала, щото единъ отъ първитѣ писатели въ Европа е казалъ въ вѣстника си: „дайте ни такава свобода на асоциацията и пресата както е въ България.“ Ние не трѣба да глѣдаме на нашитѣ чиновници, като на турскитѣ, нито пакъ както ги виждаме въ Пруссия или въ Россия и на други мѣста. Държавитѣ, които сж се развивали, то въ нѣкои е имало управление монархическо, въ други пакъ е владѣяла аристокрацията или олигархията; на други мѣста народътъ самъ се е управлявалъ. Всички тѣзи системи иматъ своята си историческа сжба. Препирнитѣ що сж бивали, ставали сж съ цѣлъ какъ управлението да бжде подобро, именно да казватъ нѣкои, че монархическитѣ държави сж по добръ уредени, други сж за аристократическитѣ, а други за демократическитѣ. Ние сме народъ демократически; у насъ чиновникътъ не е като китайскій мандаринъ, за да казваме, че може свободно да го свали Императорътъ. У насъ чиновника се сжди отъ общественото мнѣние, печата и върховното представителство. И нашитѣ Министри, които сж въ сжщото време и представители на Камарата, повикватъ се отъ Князя изъ Камарата, която представлява всичкия народъ. Ако единъ заяви, че еди-какви злоупотрѣбления ста-

ватъ въ нѣкои учреждения, че този или онзи прави лошо, другъ пакъ добро, то е една голѣма сила и тамъ гдѣто има свобода на словото и свобода на печата, тамъ злоупотрѣбленията всѣкий може да ги открия. За това, като виждамъ, че нашата историческа сѣдба зависи отъ нашитѣ работи, трѣба ние да пресмѣтнимъ кои сме ние, които пишемъ закони, какъвъ е нашиятъ народъ и какви сѣ неговитѣ чиновници. Но напредъ нѣкои казаха, че като сѣ се учили въ Франция, не познавали народа. Това не е твърдѣ намѣсто казано. Народътъ трѣба да има своитѣ опитни хора. Питамъ: чиновниците, които сѣ тука, не сѣ ли отъ самия народъ, отъ учителитѣ на народа, които просвѣщаваха всинца ни, тѣ които водѣха нашитѣ чети да се борятъ за свободата; тѣзи хора днесъ сѣ чиновници. Какво страшно престѣпление сѣ направили тѣ, че всѣкий сега вика противъ тѣхъ? Азъ не съмъ чиновникъ да защищавамъ себе си, напротивъ, защищавамъ истината. Тѣ не трѣба да образуватъ нѣкоя особенна каста, на която интереситѣ да сѣ отдѣлно отъ ония на народа. Ако би такова нѣщо да може да стане, то всѣкий може да ги събори, т. е. щомъ се образува една чиновническа класа, на която интересътъ е отдѣленъ отъ народа. Тѣзи класа ще бѣде съсипана. Но щомъ не виждаме такова нѣщо, не мога да разбера какъ г. Н. Храновъ може да предлага да махнемъ чиновниците отъ представителството. Законодателитѣ сѣ били найпросвѣтениитѣ хора, философи, които сѣ имали възможность не да отидатъ да оратъ и копаятъ и работатъ за дневната си нужда, но тѣзи хора 10—20 год. учили сѣ за да обогатятъ своя умъ и изслѣдватъ явленията на живота, който имъ билъ предъ очитѣ. Такива сѣ тия хора, които иматъ време и могатъ да размислятъ и направятъ нѣщо. У насъ нѣма голѣми фабриканти или богати аристократи, като напр. единъ челоуѣкъ да има цѣлъ градъ. Ние всички сме синове на хора, които сѣ потъ на лицата си сѣ работили и ни отхранили; и за това, като всички сме тѣй и като нѣмаме днесъ чиновническа класа, не могатъ чиновниците да бѣдѣтъ причина за въпросъ. Въ края на члена се казва, че не се избира чиновника въ окръга, гдѣто служи. Защо е това? За това за да нѣма чиновникътъ влияние тамъ, гдѣто е той, да го избиратъ. Ако той въ сѣщото време е толкова популяренъ, щото го знаатъ не само въ Търново, но и въ София и Варна, и го избиратъ въ Варна, защо да го испажимъ? Ходилъ ли е той да налага да го избиратъ? Нищо не е вършилъ. Найсѣгнѣ всички хортуваме, че не сѣ наредени сѣдилищата. Какъ ще бѣдѣтъ наредени, когато нѣма да дойде нито единъ сѣдия тука, който да ги подобрява? Ние трѣба тѣй по лека лека да се клатимъ и горѣ долу да ги усъвършенствуваме. Днесъ за днесъ не може да сѣществуватъ такова разцѣпление. Разбирамъ

че е имало къмъ турскитѣ чиновници ненавистъ, които обръщаха своята служба на мошпи, които сѣ купували службитѣ отъ цариградскитѣ власти. Турскиятъ чиновникъ, като искаше да бѣде въ нѣкой български градъ на служба, плащаше 200 кесии, за щото зѣнае, че ще извади отъ народа 500, като дойде на мѣстото. Днесъ ние сме въ животъ, на който всичкитѣ хубави страни не можемъ още да му ги съзнаемъ. Между това историческото зло се продължава да сѣществуватъ; не сме още хора да отговаряме на свободата, както други свободни държави; напр. въ Швейцария или Англия. Печата на робството още лѣжи на челото ни. Чини ми се, най добръ ще бѣде, като вземемъ въ внимание, че опитнитѣ хора, които сѣ теглили съ народътъ заедно, да се не испаждаатъ изъ Камарата, като рѣшихми да се не питаемъ колко сѣ грамотни другитѣ, за това да се приематъ и чиновници. И азъ мисля, трѣба да се приематъ, като предлагамъ и членътъ да си остане както си е съгласно съ болшинството на комисията.

Икономъ п. Тодоръ: Нещъ да се простирамъ да доказвамъ на г-да представителитѣ, или да ги увѣрявамъ какво значение има едно представителство за една страна и какво трѣба да бѣде представителството, за да отговори на призиванieto си, за да направи страната да бѣде добротчеста или злотчеста. Азъ призовавамъ вниманието на г-да представителитѣ върху този членъ, защото отъ избиранieto представителитѣ въ Камарата зависи нашия всички напредъкъ. Азъ колкото можихъ да чуя, г. Стамболовъ представи добрата страна отъ това за да се приематъ чиновници въ Камарата. За да може да се даде по ясно понятие, трѣба и лошата страна да се представи, за да видимъ, кое повече заслужава да се унищожи. Азъ бѣхъ членъ въ комисията за този избирателенъ законъ и останахъ при особено мнѣние, и считамъ за длъжность да искажа своето особено мнѣние и тукъ върху този членъ.

Колкото съмъ разбралъ и всѣки може да си го представи, въ такъвъ или инакъвъ случай, ако се случи да се избиратъ чиновници и ако се състави една камара отъ чиновници, какво може да стане? можемъ ли да предположимъ, че тия чиновници ще бѣдѣтъ въ състояние, или пакъ ще имъ бѣде въ присърдце чистонародния интересъ. Да ли нече се увличатъ въ частний — личний интересъ, за да изработятъ законъ такъвъ или инакъвъ? Ние първи не правимъ сега закони. Толкова народи, които сѣ били предъ насъ и които сѣ имали време да се развиятъ, тѣ сѣ дошли до това убѣждение, че една народна камара колкото е по чиста отъ чиновници, толкова е по полезна за страната. На много мѣста съмъ намѣрилъ това и всѣкогажъ се порицава като погрѣшка тамъ, гдѣто е позволено да стоятъ въ камарата и

чиновници. Защо е Камара? Представителитѣ се събиратъ да обмисляватъ, да правятъ закони и всичкитѣ ѝ представители иматъ за цѣль доброто на страната. У насъ не можемъ още да осъдимъ чиновницитѣ, които сж днесъ на служба, макаръ и да съмъ забѣлѣжилъ особенни нѣкои стремлѣния въ камарата, за които не е сега да споменувамъ, но по нататѣкъ колкото повече време единъ чловѣкъ стои въ служба, то тѣзи служба го прави съвършено другъ чловѣкъ. Азъ има да кажа, че единъ, който е учителствувалъ 5 или 6 години и става чиновникъ, той съвършено други характеръ си присвоява; други ставатъ неговитѣ интереси, както лични, така и общитѣ. Тѣй щото представите си една камара отъ чиновници, разумѣва се, че тѣ сж най способни хора да правятъ закони, но работата имъ иде, както казва Монтеские, за едно съсловие хора, които цѣль животъ правятъ закони, но въ сжщото време се стрѣматъ да ги направятъ така, щото тѣ да не сж подчинени на никакви закони. Че такива повреди сж ставали въ обществото, ние можемъ да вземемъ за примѣръ нѣкои мѣста, гдѣто взематъ доста голѣмо участие въ представителството чиновницитѣ. Отъ друга страна още представите си, че ако Събранието допуща чиновници да се избиратъ за представители, то всѣкий отъ чиновницитѣ трѣба да остави своята служба. И представите си тогава въ какво положение се намира работата, която е възложена на него, ако той я напустне, за да дойде представителъ. Единъ джандаринъ на пр. представите си, че той бѣ избранъ за представител и дохожда въ годината единъ или два пѣти, които правятъ 4 мѣсеца въ год., на сессия. Макаръ и да е една сессия на годината, то нѣколко години се пакъ по двѣ сессии трѣба да се събиратъ; но въ какво състояние ще остане неговата работа, ако джандаринътъ е дошелъ като депутатъ? Представите си подиръ него единъ околийски началникъ. Ще кажете, че по закона се избира въ други окръгъ, но все-таки се избира и дохожда тука. Въ какво състояние се намира околията безъ него? Ако ще си мислимъ управление безъ управителъ, то е другъ въпросъ; ако не би трѣбалъ околийски началникъ, то и не би се назначилъ. Щомъ се отнеме отъ служба, то службата страда и съ това и населението. Представите си подиръ него, че вземаме единъ отъ мировитѣ сѣдии. Ние знаемъ какво тѣ вършатъ. Тѣ сж нуждни било за малко било за много работа, но се изисква да бждатъ всѣкогажъ достѣпни. Представите си, че единъ мировий сѣдия 4 мѣсеца нѣма да сѣди. Какво ще стане въ оная околия и въ онова сѣдилище, което е само еднолично? Кого ще натовари да извършва тѣзи работа? Ще каже нѣкой да я извършва събѣдний сѣдия; но това азъ не разбирамъ; тогава защо да бждатъ 2 ми-

ровии сѣдии, а защо да ставатъ двойни разноси, ако може единъ да я свърши? Послѣ дохожда да се избира единъ отъ дѣйствителнитѣ членове на окръжния сѣдъ. Ние знаемъ, че ако единъ отъ членоветѣ въ нѣкое отдѣление липсува, то не може да се прави засѣдание и пакъ ще куца тогава сѣдилището. Тѣй сжщо имаме и въ апелативнитѣ сѣдилища и въ Кассацията и въ Контролната палата. Сжщото е и за управителя, когато той отсъства 4 мѣсеца отъ неговия окръгъ, то кому ще остави да управлява окръга. Представите си финансовитѣ чиновници, тѣ могатъ ли да оставатъ 5 дени своята работа? Какво ще излѣзе отъ това? Представите си окръжния инспекторъ да отсъства 4 мѣсеца и да остави училищата. Какво може да излѣзе отъ отсъствието му? Всичкитѣ тѣзи нѣща като ги вземете предъ видъ, да ги размислите добрѣ. Азъ съзнавамъ думитѣ на г-на Каравелова, че ние на първо време не можемъ да съставимъ контингентъ, който трѣба за народни представители. Но най послѣ вѣрвамъ, че мнозина ще се съгласятъ, въ Българското Княжество не ще ли да се намѣрятъ 150 души, които могатъ да засѣдаватъ въ тѣзи камара? Ако въ цѣла България нѣма до 150 души такива хора достойни, то ние сме за оплакване, г-да. Азъ бихъ плакалъ, ако немогатъ да се намѣрятъ въ България до 150 души, които да не сж чиновници, но които да сж грамотни и да могатъ да разсѣждаватъ за доброто на отечеството. Тѣй щото това е едно основание, което както се тури, така и ще се прави зданието на горѣ. Може нѣкой да каже, че отъ чиновницитѣ 20 и 30 могатъ да се избератъ и най послѣ не ще да се избиратъ само чиновницитѣ. Но ние имаме случай тука въ камарата, гдѣто единъ чиновникъ каза, че азъ писахъ на Министра да ме препорѣчи въ Самоковъ, де ме избераатъ и той бѣше чиновникъ. (Веселостъ.) Тия чиновници единъ на други не ще ли да си подпомагатъ. Ето посочихъ ви примѣръ. Защото видѣхме, че тука бѣха избрани хора по препорѣка и той бѣше чиновникъ губернаторъ. Това е нѣщо, което знаятъ всички, че единъ какъвъ да е чиновникъ, той въ околията си има влияние, защото хиляди хора, които живѣятъ подъ неговото управление, ще го слушатъ; той има приятели тамъ, може да употреби своето влияние, за да се избере еди-кой тамъ и други тамъ. Всѣкога има възможность единъ чиновникъ да избира своитѣ приятели въ окръга си, а въ други окръгъ да избераатъ него; това не е нѣщо невъзможно, както каза единъ отъ г-да представителитѣ, това е възможно и по този начинъ дохождатъ тука представители чиновници. Като ви показахъ опасността отъ една чиновническа камара, най послѣ ще притуря, че ако допуснемъ чиновници да се избиратъ, то камарата из-

губва съвсѣмъ характера на народно представителство, защото народнитѣ представители какво правятъ, като дохождатъ тука? Тѣ се обръщатъ къмъ Министра, защо така или онака е направилъ, защо не се съобразява съ закона. Може ли въ една чиновническа камара чиновникъ да запитва своя Министръ? Той не ще да си развали хатѣра, защото другоначе ще го отчисли Министрътъ. Или пакъ може да си играе една чиновническа камара съ Министерството. Камарата ще се съгласи да казва на Министра, каквото ще свириме, така ще играете, или ако не, хайде на вѣнъ. А една народна камара не може така да си играе съ Министритѣ, а ще глѣда народния интересъ. Азъ не щѣ да осждамъ сегашнитѣ чиновници, но чухме на пр. въ първата и втората сессия, че не трѣбало да приематъ тѣ двѣ заплати, а и до сега ги приематъ. Ако имаха тѣ патриотизмъ, тѣ трѣбаше сами да се откажатъ. Това сж г-да, опасноститѣ и азъ наведохъ тѣзи примѣри да представя и лошитѣ страни, и тука Нар. Събрание е свободно да го приеме тѣй или инакъ, но съвѣстѣта ми казва да искажа на Народното Събрание своето убѣждение, че избиранието на чиновници за представители е опасно за страната. (Ржкоплескание.)

М-ръ Наравеловъ: Азъ ще говоря като депутатъ, а не като М-ръ. Както щете го рѣшавайте. Но преди да рѣшите, трѣба да помислите. Това, което се искажа, азъ всичкото си представлявамъ, но само зная едно, че ако исхвърлите чиновницитѣ, ще стане още по голѣмо зло. И азъ можъ да дамъ единъ урокъ, изъ историята. Съ „Magna charta“ отъ 1216 год. се постановило да се недопускатъ чиновници въ камарата, но тамъ нѣмаше да се препиратъ за членоветѣ на Нар. Събрание да бждѣтъ свободно грамотни, но тамъ не бѣше представителството народно, но отъ нѣколко лордове и най богати граждани. Въ другитѣ мѣста на Европа се иска извѣстенъ ценсъ, както умственъ, така и париченъ. Въ свободна Америка всѣки избирателъ трѣба да знае да чете и да пише и догдѣто не прочете двѣ статии отъ Конституцията, не може да пусне бюлетината си. Но ние такава нѣщо не можемъ да изискваме отъ нашиятъ народъ. Защо ние да унищожимъ това, което е направило Великото Нар. Събрание, онова Събрание, което бѣше по вече отъ чиновници съставено? На тѣзи чиновници даваше имъ правителството право, не по изборъ, но по право да бждѣтъ членове на Великото Народно Събрание. Тѣ можаха да направятъ Конституцията за тѣхъ, както искаха; но патриотически се откажаха и забѣлжете, че въ Конституцията нѣма нищо за, или противъ чиновницитѣ. Ако искахме чиновницитѣ да не бждѣтъ депутати, това зависеше отъ насъ. Езъ ние го не турихме, като мислехме, че съ време може да се изключатъ чиновницитѣ отъ представи-

телството. Казватъ нѣкои, че опасно било да се създава една каста, която да може да играе съ Министерството. Азъ казвамъ, че щомъ стане такава нѣщо, народа ще начне да мрази чиновницитѣ и не ще просто да ги избира и щомъ такава нѣщо се вижда, то може просто да се каже: чиновници да неизбираме, а кой ще ви запрети това? Ако и да не стои това въ закона, пакъ може да изключите чиновницитѣ при изборитѣ да не бждѣтъ избрани за представители. Освѣнъ това ще повторя, че вие сами сте камара избирана по този законъ, по който народа е избралъ и чиновницитѣ и ако рѣшите това, то сами ще признаете, че тази камара нехела. Какво ще бжде въ бждѣщата камара, това не може никой да го предскаже. Ако измѣните закона, пакъ нѣма кой да ви каже такава нѣщо. За това преди да изгоримъ старата кжща, трѣба да видимъ новата, още сега новата не можемъ да видимъ, какъ ще бжде, а даже и планътъ ѝ не можемъ да видимъ. За това да си остане за нѣколко години да видимъ какво добро или зло ще произлѣзе. Азъ напротивъ съмъ по принципъ за това, да нѣма чиновници въ камарата, но азъ мисля, че ако ги изключимъ, камарата ще бжде по лоша отъ колкото е сега. Нека се не сърди камарата. Тя е избрана по единъ избирателенъ законъ, а друга ще бжде избрана по другъ. Ние испитваме закона, да му узнаемъ добритѣ и лошитѣ страни. Отъ 27 членъ се изисква всѣкий представителъ да знае да чете и пише и това сжщо ще се изисква отъ всѣкий представителъ и подиръ 25 години. Ако азъ да живѣя слѣдъ 25 години, тогава самъ ще предложа, че всѣкий Български гражданинъ, само ако знае да чете свободно Български, може да бжде избирателъ, защото Конституцията казва, че всичкитѣ трѣба да се учатъ; но това може да стане слѣдъ 25 год., а сега трѣба да обмислимъ малко. За това обмислете, защото ако съберкате, ще бждете отговорни предъ народа. До сега е защитенъ интереса на народа, а какво ще се прави за бждѣще, това азъ не зная; но помислете преди да дадете гласъ. (Ржкоплескание.)

Ер. Гешевъ: Азъ нежелая да обидимъ и оттикнемъ чиновницитѣ, защото колкото повече учени хора има въ камарата, толкозъ по хубаво става работата. Г-нъ Стамболовъ каза, че сме глѣдали на чиновницитѣ съ лошо око. Никой нѣма да глѣда съ лошо око на тѣхъ, но трѣба да се глѣда, че народа е младъ и глупавъ, той е аджамия и мисля даже и въ Китай да не става това т. е. да нѣма оплаквания; но работата е ако приемемъ чиновници, да не остава работата надирѣ. Като дохождатъ тѣ като депутати тука, то на тѣхното мѣсто оставатъ тѣхни, помощници и отъ тѣхъ всѣкий не може да работи, за това съмъ на мнѣние тѣ да си даватъ оставката отъ службата и тогава да заповѣдатъ въ камарата. За това на тѣхното

мѣсто да се настаняватъ други чиновници и да не оставатъ праздни правителственнитѣ постове.

М-ръ Каравеловъ: Колкото за жалованието азъ го разбирамъ; но това което предлагате, това съществува въ всичкитѣ камари на свѣта. Нѣма законъ, който да запрещава на чиновникитѣ да бждатъ депутати, въ Европа това нѣма; но въпроса е за оставката, която предлагате. Азъ предлагамъ сега за сега да се не изисква оставката. Може да се практикува у насъ, да се намали жалованието, това го разбирамъ; но че чиновникътъ може да се избира, това го има на всѣкъдѣ въ Англия и въ Америка, а той трѣба да си даде оставката тамъ, но у насъ е работата да се не изисква оставка и да не го изгонятъ отъ службата, като е станалъ депутатинъ. Въпросътъ е именно щото чиновникитѣ да могатъ да се избиратъ и да се оставятъ въ камарата, безъ да си даватъ оставката. Колкото за платата, то рѣшете тъй или иначе, това е второстепененъ въпросъ, за който съмъ съгласенъ да се измѣни; но за онова азъ пакъ повтарямъ, че ако съберете, вие ще бждете отговорни предъ народа. Ние изработихме това въ Търново и видѣхме резултата на това, но не зная какъвъ ще бжде резултата отъ вашата работа за напредъ.

М-ръ Славейковъ: Нашитѣ работи така стоятъ, че може да се говори много противъ чиновникитѣ и за чиновникитѣ. Ние сме сега въ токова положение, но азъ не мисля, че ще стане човекъ да раздражнява и да каже, че камарата пропадала съвършено и да иска да се тури въ закона, да не се избиратъ чиновникитѣ. Представиха се толкозъ голѣми опасности, щото азъ бѣхъ на близо да приема да се откажа отъ чиновникитѣ; но ако сж тѣ лоши за камарата, то какъ могатъ тѣ да бждатъ добри за чиновничество. То баремъ и отъ тамъ да ги махнемъ, ако чиновника е толкозъ лошо нѣщо. Но азъ не могъ да се съглася; защото има чиновници добри, има и не достаточни; но това го има въ всичкитѣ държави на свѣта; тъй сжщо е съ онѣзи депутати, които не сж чиновници; има депутати добри, а има и негодни. Това е човѣчество, това е сбирщина. (Веселостъ.) сир. събиратъ се тука въ една камара. Въ обвинение на чиновникитѣ станаха такива думи, щото може човекъ да си представи, че отъ чиновникъ по лошо нѣма. Представиха се като користолюбиви; но азъ не зная да се намѣри единъ човекъ, който при всичкия патриотизмъ да отбѣгва отъ заплатата, но нѣма сега да се расправяме за това. Ние, г-да, като сме на една нова държава и като сега встъпваме въ новъ политически животъ, трѣба да се ръководимъ отъ онѣзи, които сж имали още по напредъ този животъ. Намъ трѣба едно ръководство отъ другитѣ и да премислимъ въ какво състояние се намираме.

Ние сме обаче видѣли, че користолюбие не може да се стоварва само на една частъ; но че на всинца може да се припише. Ние не сме видѣли между насъ, било отъ чиновници, или отъ не чиновници депутати да се заловятъ тука въ камарата за едно, което е интересно само за чиновникитѣ, а не е интересно и за проститѣ депутати. Прочее глѣдаме тука, че които сме разсѣждавали, всѣкий си искалъ своето мнѣние, колкото му позволявали умственнитѣ способности, да освѣтли въпроситѣ, които се рѣшаватъ. Може би съ време да се появятъ такива опасности като предсказанитѣ. Но законитѣ никакъ не отговарятъ за единъ грѣхъ, който ще бжде направенъ по послѣ. Наказва се човекъ, когато се докаже, че той дѣйствително е направилъ грѣхъ; но тъй като го мислимъ, да не го мислимъ само за себе си; тѣзи сж прости предположения за онова, което може да послѣдва. Единъ отъ предговорившитѣ каза, че той ще оплаче нашата държава, ако не могатъ да се намѣрятъ 150 души, които да засѣдаватъ въ Събраниято и каза, че може да плаче. Азъ пъкъ бихъ казалъ, че ако има толкозъ жаловити хора, могатъ да плачатъ. Тука сме ние депутати, не сме чиновници и свещеници; ние не можемъ да бждемъ нито всички земледѣлци, нито само свещеници, нито пъкъ чиновници, но трѣба да има различни хора. Ако правимъ закони за земледѣлието, трѣба да питаме земледѣлцитѣ, ако правимъ за свещеницитѣ, ще питаме тѣхъ; ако правимъ за търговията, то ще питаме търговцитѣ, и ако правимъ закони по чиновническия отдѣлъ, разбира се, че трѣба да питаме и тѣхъ. Тѣ сж първитѣ практиканти по нашето управление и ако видимъ, че ще станатъ вредителни за насъ, то избора имъ е въ ръцѣтъ на народа и може да ги изключи. Защо да правимъ противоположни закони, като че единъ може твърдѣ добръ да защити интереса на народа, а другъ не може. За това за да имаме единъ по хубавъ контингентъ за народнитѣ представители, да остане това, което ни го е дало Великото Нар. Събрание. Другояче ще се туримъ още въ първия часъ въ противоположностъ, ако да приемемъ, че едниѣ мислятъ по добръ за народнитѣ интереси отъ другитѣ. Може и едниѣ и другитѣ да мислятъ добръ за народа. Тука се не оставя само на чиновникитѣ да рѣшаватъ едно нѣщо. Ако тѣ искатъ да рѣшатъ нѣщо особено за себе си, то други ще кажатъ не, и обратно. Така го изискватъ интереситѣ народни, да се разискватъ предметитѣ отъ разни точки зрѣния, а не се допуска преобладението на едни и изключванието на други. Това, което нѣкои г-да забѣлѣжиха, че може испослѣ да си даватъ оставката, това даже искаше и по напредъ, че трѣба да имаме за ръководство другитѣ народи по опитни въ това; и се показва, че тамъ чи-

новниците трѣба да си даватъ оставката. Онова, което е за двѣтъ плати, то и това си има мѣстото. За това, ако се осигури да не взиматъ двѣ плати, това азъ го приемамъ; но да не бждатъ чиновниците избираеми, за това е достатъчно онова ограничение, което го има въ Конституцията, именно да не могатъ да бждатъ избрани въ окръга, гдѣто живѣятъ, за да не могатъ да влияятъ въ избора. Нѣкои отъ предложившиятъ казаха, че може да влияятъ и на други мѣста. То ще кажа, че това може да го прави всѣкий и да не е чиновникъ. Ако има такива, които правятъ злоупотрѣбления, може ли да се запрети всичкото лошо по свѣта? Ако се види такава една неправда отъ нѣкого, то развѣ единъ законъ може да запрещава да не ставатъ никакви погрѣшки? Человѣческитѣ чувства ще бждатъ всекога сѣщи, но ако се направи престѣпление, то ще се накаже. Менѣ ми се чини, че тука нѣма чиновници, а има представители и тѣй трѣба всинца да го разбирами, и щомъ иска нѣкой да прекарва своето заключение като чиновникъ, то всинца ще бждемъ готови да го отблъснемъ. А сега управлението и народа има голѣма нужда отъ нашето единство и отъ нашето единомислие, а не да се туримъ едни съ други въ противодѣйствиѣ. Забѣлѣжвамъ, че ако сж станали на нѣкои мѣста неправилности отъ чиновниците, то не може да се каже, че е пострадало всичкото управление. Менѣ ми се струва, че не е работата тука за 2 или 3 мѣсеци; но ако да дойдатъ тука хора по вѣщи и по разбрани въ работа, то да ли ще бжде тука по интересно да покажатъ тѣ своята вѣщина и своето знание или вѣнъ тамъ гдѣто сж си тѣ. (Шумъ). Сега много по хубаво щѣше да бжде да не става тѣй, но защото сме въ такова положение да може, не трѣба да правимъ тѣзи разлика. Азъ съвѣтвамъ г-да депутатитѣ да оставятъ това за повторно разгѣждане, да може да се испита по надълго, до колко ще може да бжде практично това управление и тѣзи сложности въ камарата съ чиновниците или безъ чиновниците. И когато ще дойде време да се представятъ хора да ги замѣнятъ и когато се докаже, че тѣ дѣйствително сж вредителни на държавата, тогазъ да ги отблъснемъ; но сега ако го направимъ, то послѣ може да се каемъ, когато сами ще видимъ, че не можемъ да доставимъ потрѣбний контингентъ хора. Това е моето мнѣние и камарата може да направи каквото иска.

Св. Радевъ: Комиссията като разсѣждаване, много е мислила, защото едни бѣха на мнѣние да се не избиратъ чиновници, а други пакъ — да се избиратъ, а трети — да се избиратъ, но да си даватъ оставката. За това даже комиссията призвана нѣкой отъ г-да Министритѣ, да се съвѣтва съ тѣхъ и най послѣ дойде до такова заключение, че за

сега да се исклучатъ само нѣкои отъ чиновниците именно окр. началници, прокурори, жандарми, мирови сѣдии, окр. финансови чиновници, митарственни чиновници, окръжни инспектори и правителственни учители, касация и висшето духовенство освѣнъ бѣлото духовенство и контролната палата. Това бѣше приела комиссията въ едно отъ послѣднитѣ засѣдания. Сега да не ставатъ много препирни и да се не лишава нашата камара отъ интелигенция и отъ друга страна да не би камарата станала чиновническа, да се вземе срѣдний редъ и сега за сега да се приеме това, което може да бжде пригодно, а за напредъ да се изработи нѣщо по хубаво.

Лазаръ Дуковъ: Г-да! Което искахъ да кажа, ако и да не мож до толкозъ да разсѣждавамъ, ще да кажа онова, което каза Отецъ Икономъ; но при това да не забравяме, че сега е невъзможно да изпълняваме това, защото нѣма такива хора. Сега като хортуваме за чиновници при дълги думи, азъ дохождамъ до това заключение, да се несъгласявамъ да се отстранятъ чиновниците. Тѣзи наши чиновници, които искаме сега да ги извадимъ изъ камарата, мисля, че тѣ сж повече отъ онѣзъ, които предизвикаха нашата свобода; но чиновниците за винаги нѣма да останатъ въ камарата, а за да не върви камарата лошаво, то наведѣнажъ да го не правимъ и да се не заплита работата. Н. Събрание както го разбрахме, може слѣдъ нѣколко години да го направи; а сега временно да си остане тѣй. Защото единъ периодъ на Нар. Събрание съществува 3 години и за това може да се забѣлѣжи, че това ще бжде още за единъ периодъ позволено (веселостъ). Заради това временно съмъ съгласенъ да си останатъ. Казватъ нѣкои, защо да се избиратъ чиновници. Азъ ще попитамъ, защо да се не избиратъ; защото тѣ сж имали граждански и политически права; за това сж станали чиновници, и ако народа ги обича и ги избира, защо да имъ отричаме това право? А сѣтнѣ, ако не сж нуждни, и ако не сж на мѣстото си, нѣма да имъ даваме тѣжки плати и нѣма Министерството да ги назначава. Каза се, че когато тѣ дойдатъ да засѣдаватъ тука, то на тѣхното мѣсто не остава кой да управлява; това е истина. Но за да избѣгнемъ, като да не обидимъ тѣхното право, а да завардимъ същевременно интереса на народа, тогава ида да се съглася за сега да се приематъ, а подиръ единъ периодъ да си даватъ оставката, ако предпочита единъ отъ тѣхъ да бжде депутатъ въ камарата за да защитава интереса на народа. За това се съгласявамъ за да може още въ единъ периодъ да се избиратъ чиновниците; но да бжде забѣлѣжено това въ протоколитѣ, че не повече отъ единъ периодъ да се позволи

това. А колко за това че се гонят чиновниците, то азъ не зная какъ се е породило това. Тѣ не бѣха опитни и разсѣплението излѣзе отъ тука, именно когато се разискваше закона за десѣтка; тогава произлѣзе това рассѣпление. Азъ зная, че тѣ ще уважатъ своитѣ слабости и че ще се трудятъ за общото благо. Сега азъ предлагамъ да иматъ право чиновниците да се избиратъ още единъ периодъ отъ народа.

Стамболовъ: Азъ виждамъ, че рѣчитѣ, въ които има разумность и сериозность, повлияли сж на нѣкои г-да, като сами исповѣдватъ, че понапредъ бѣха на друго мнѣние; но сега дойдоха до такова мнѣние, че сега за сега трѣба да се допусне да има и представители чиновници. Г-нъ Лазаръ Дуковъ казва да не имъ убиваме правото. Азъ ще кажа, че въ днешниятъ просвѣтенъ вѣкъ никой не може да убива на друго правото; защото това е на чело-вѣка дадено отъ природата отъ Създателтъ на Вселеннѣтъ и за това се борятъ всичкитѣ народи — за да бѣде всѣкий гражданинъ съ еднакво право. Нито камара, нито всичкиятъ народъ не може да отнеме отъ чело-вѣка онова право, което той си има. Заради туй, като припознавамъ първо и първо, че чиновника, като е намъ съгражданинъ; второ, като има всичкитѣ тѣзи права, които имаме и ние, можемъ ли даже да хортуваме, че не му убиваме правото? Азъ ще попитамъ: кой ти е далъ право да убивашъ правото на нѣкого? Нѣкои г-да казаха, че ще стане съвършенна пропастъ и че свѣтътъ ще пропадне, ако чиновниците останатъ за депутати; но, ако чело-вѣкъ вижда опасность тамъ, гдѣто я нѣма, то за това никой не му е виноватъ. Предлагатъ нѣкои г-да, че само за първия периодъ може да остане това, а сетнѣ не. Съ това азъ не съмъ съгласенъ. Ще дойдатъ помежду ни хора грамотни и учени, ще има критици, които като ще видатъ погрѣшкитѣ на Н. С. и на Министерството и на градскитѣ и общинскитѣ управители и като взематъ нашето законодателство, ще могатъ да опредѣлятъ, какви закони сж потрѣбни за този народъ при сегашното му състояние и най добри закони ще направятъ за него; но такива работници на народното поле нѣма да порастатъ, като гхби въ една нощъ; за това се иска периодъ не по малкъ отъ единъ периодъ за поколение. Въ три години нѣма толкова добри хора да произлѣзатъ. Каза единъ отъ г-да представителитѣ, че сме хора за оплакване, ако нѣмаме 150 души достойни хора за камарата. Азъ ще му кажа, че такива 150 души нѣмаме; но каквото имаме, съ такова си минаваме. По преди нѣко- настояваха, представителитѣ да знаятъ да четатъ и да пишатъ свободно. Прие се, че за сега това не трѣба да се тури въ закона; защото такова било положението

на народа. Тѣзи, на гърба на които се упражняваше камшика на тиранина — а всички сме били подъ този камшикъ — тѣ могатъ да оцѣнятъ положението ни. Следователно тѣ знаятъ интереса на народа и опитътъ на живота ги е научилъ, какво е добро за народа. Каза нѣкой че сж се родили слабости у чиновниците; това азъ го не виждамъ. Най добрата страна на нашата свобода е, че въ Н. С. всѣкий може да искаже своето мнѣние и да го защищава и да го подкрѣпи съ фактове и доказателства, и другитѣ народни представители да го слушатъ. И когато се говорило за чиновници и стана единъ законопроектъ, препираха се върху него, като че ще пропадне България. Този законъ се прие и никакви особенни привелегии не имъ се дадоха. Нѣкои казватъ, че заплатата на чиновниците била голѣма. Азъ пакъ ще кажа, че когато отъ день на день свободната професия се развива, тогазъ тѣзи чиновници не ще ли могатъ да си изработятъ хлѣба, безъ да се подчиняватъ на висинето началство и да сж свободни хора? Азъ не съмъ билъ чиновникъ; но зная, че трѣба да е твърдѣ тежко чело-вѣкъ да се подчинява на нѣкого. Азъ предпочитамъ съ 5000 гроша да живѣя, като свободенъ чело-вѣкъ, отъ колкото съ 20,000 да ми нѣкой заповѣдва. И тѣзи хора, които се подчиняватъ, какво бждѣще осигурено иматъ? Има министерски партии и наедно съ министритѣ и чиновниците се свалятъ и други се настаняватъ. При такова положение, чиновника е за съжеление; а сега тука се вика, като че всѣкий е направилъ по една кула и стрѣлятъ отъ нея на народа. Разбирамъ, че не трѣба да плащаме на чиновниците чиновническа заплата, когато дохождатъ въ Н. С.; но да бждемъ лордове. Защото у насъ нѣмаме голѣми фабриканти лордове, и по добръ че ги нѣмаме, гдѣто всичкото богатство се съсрѣдоточва въ едни ржѣвъ. Нека е раздѣлена земята и всѣкий да си бѣде стопанинъ. Тамъ гдѣто се събиратъ много пари въ едни ржѣвъ, такъвъ народъ пропада и въ него се развива пролетариятъ. А сега като чухме толкозъ думи по този въпросъ, струва ми се, че повече да разискваме нѣма си мѣсто. Като си оттеглиха своитѣ мнѣния противнитѣ на въпроса, то и нѣма причина за по нататъшно разискване и предлагамъ да се гласоподава. (Гласове: съгласни).

Предсѣдателъ: Който желае да се говори още да си дигне ржката. (Менѣство). Тогава давамъ на вотиране 28 членъ така, както се чу отъ доклада на комисията.

Ст. Поповъ: Г-нъ М-ръ Каравеловъ бѣше прибавилъ намѣсто „обществени работи“, да се тури „правителствени.“

Предсѣдателъ: Който не приема чл. 28 съ по-

правката на г-на М-ра споредъ доклада на комисията, да си дигне ржката. (Меншество.) Значи приеът.

Доклад.: (Чете:)

Чл. 29. Избирателитѣ могатъ да избиратъ за народни представители както лица, които сж жители на окръга, околията или града, така и всички други, които сж членове на коя да е община въ Княжеството.

Вчера Нар. Събрание прие въ чл. 17 да се замѣнятъ „окръга, околията или града“ съ „избирателна околия.“ За това предлагамъ това сжщо да стане и тука.

Ер. Гешевъ: Азъ мисля, г-да, че имахъ едно предложение подписано отъ 30—40 души представители, че сега му е време да се вмѣсти.

Предсѣдатель: По надолу ще се вмѣсти.

Ер. Гешевъ: Тука има за чиновници може да се прилѣпи. (Веселостъ).

Предсѣдатель: Въ този членъ не се говори за плата, а въ 34 чл.; тамъ му е мѣстото да се вмѣсти.

Стамболовъ: Струва ми се, че 29 членъ ще бѣде най добръ, така да се редактира: „Избирателитѣ могатъ да избиратъ за народни представители всички лица, които сж членове на коя да е община въ Княжеството.“ Другитѣ думи да се исхвърлятъ.

Докладчикъ: Азъ съмъ съгласенъ.

Предсѣд.: Понеже се съгласява г-нъ доклад. питамъ: който не приема чл. 29 както го редактира г-нъ Стамболовъ да си дигни ржката? (Приема се.)

Доклад.: (Чете:)

Чл. 30. Всѣкий избирателенъ окръгъ, околия или градъ избира на десетъ хиляди жители отъ двата пола, както и за всѣка фракция, която има повече отъ петъ хиляди души, по единъ народенъ представителъ.

Тука думитѣ „избирателенъ окръгъ, околия или градъ“ да се замѣнатъ съ „избирателна околия.“ (Приема се.)

Чл. 31. Всѣкий народенъ представителъ, който е избранъ отъ нѣколко окръга, околии или градове, длъженъ е да заяви на предсѣдателя на Народното Събрание, кое отъ тѣзи избрания приема, въ расстояние на 10 дни слѣдъ прогласяването отъ Народното Събрание правилността и дѣйствителността на изборитѣ. Слѣдъ този срокъ, ако не е заявилъ, кое избрание приема. Народното Събрание рѣшава това само по жребие.

И тука е сжща поправка намѣсто: „окръга, околия или градъ“ да се тури: „Избирателна околия. (Приема се.)

Чл. 32. Избирателнитѣ околии на които единъ или нѣколко отъ избранитѣ представи тели сж приели друго избрание, или пакъ сж умрѣли, или сж си дали оставката, избиратъ, споредъ тоя законъ, въ расстояние на 40 дни други представители. Указътъ, който свиква въ такива случаи избирателното събрание, трѣба да е обнародванъ поне двадесетъ дни преди деньтъ, който еназначенъ за изборитѣ. (Приема се.)

Чл. 33. Само Народното Събрание има право да приема оставката на своитѣ членове. (Приема се.)

Чл. 34. Народнитѣ представители, съгласно съ членъ 139 отъ Конституцията, получаватъ за всѣкий день, догдѣ трае сессията, по 15 лева наднични пари и още за пжтни разноски за отиванне и връщанне по 50 стотинки на една верста.

Тука комисията е съгласна слѣдъ напечатването законопроеста да се промѣни: „50 сант.“ въ „60 стотинки“, защото онзи день приехме законъ че чиновницитѣ, които получаватъ отъ 3000 фр. на горѣ, да получаватъ по 60 стот. на километръ пжтувание за разноски; защото по пощенска такса, като получава 50 ст. слѣдва му се да пжтува съ 2 $\frac{1}{4}$ конѣ за туй се прие 60 ст. за 3 коня. Освѣнъ това намѣсто „верста“ тури се „километръ.“

Стамболовъ: Върху 34 чл. имамъ тая забѣлжка, щото депутатитѣ да получаватъ намѣсто 15 фр. дневни пари по 4 фр. на день. (Гласове: съгласни.) Що се касае до 60 сант. тѣ могатъ да бждатъ и 80, но тука предлагамъ да се остави по 4 фр. (Гласове: съгласни).

М-ръ Каравеловъ: Азъ мисля, че сега е време да се разглѣда предложението на г. Ерем. Гешова. Можало би да се каже, че чиновникътъ, ко йто е депутатъ, да получава четвърта часть отъ едната отъ двѣтѣ си плати. Значи че ако получава чиновническото си жалование, отъ депутатското да взема само четвърта часть или обратно, — както това стои въ закона за чиновницитѣ, за ония, които вършатъ и други длъжности.

Ер. Гешовъ: Азъ мисля, че въ 34 чл. съгласно 139 чл. на Конституцията трѣба да остане, че депутатитѣ получаватъ всѣкий день догдѣто трае сессията 15 лева на день, и особенни още пари за отиванне и връщанне. Колкото за чиновницитѣ, които сж тука и депутати, не зная да ли трѣба да получаватъ $\frac{1}{4}$ отъ своята заплата? Най справедливо ще бѣде чиновницитѣ да приематъ само депутатската заплата, а отъ чиновническата нищо, догдѣто трае сессията.

Предсѣдатель: Ще се прочете предложението на г-на Еремия Гешова, подкрѣпено отъ $\frac{1}{4}$ отъ депутатитѣ.

Секр. Золотовъ: (чете): Отъ господа представителитѣ които сж чиновници да нѣматъ право да получаватъ чиновническата си плата презъ всичкото време на сессията, когато тѣ живѣятъ въ София.

Дюкмеджиевъ: Всичкитѣ депутати въ Нар. Събрание били тѣ чиновници или не, иматъ една и сжща цѣль, всички искатъ доброто на народа и държавата. Увѣренъ съмъ, че онзи чиновникъ, който получава въ депутатството си по 4 фр., а не 15 фр., ако е искренъ патриотъ ще дойде тука и за 4 фр.; ако се приеме това, ще избѣгнемъ друго едно зло: може

би ще ставатъ такива распореджания на нѣкои, щото желаятъ да се избератъ други по умни хора и не ще глѣда на тѣзи 15 фр. и заради тѣхъ да избиратъ онѣзи, които по обичаѣтъ своитѣ роднини и приятели. Напълно съмъ съгласенъ съ предложението на г-на Стамболова да стане по 4 фр., защото всѣкий който разбира, дохожда отъ сърдце, а не за пари. (Гласове: съгласни.)

Председателъ: Има двѣ предложения: едно на г. Стамболова отъ 15 на 4 фр. другото на г. Еремия Гешовъ. За това за да не се смѣсватъ, да говоримъ напредъ за депутатската плата.

Икон. попъ Тодоръ: Азъ ще кажа да се отдѣлятъ на двѣ и по напредъ трѣба да се опредѣли колко трѣба да взематъ депутатитѣ дневни пари. Г-нъ Стамболовъ предложи 4 фр., съ което съмъ съгласенъ. „Но за да се предложи именно туй, трѣба да знаемъ, да ли е съгласна комиссията съ това и г. докладчикъ да каже, да ли се съгласява.

Лазаръ Дуковъ: Тукъ се подигна въпросътъ за дневнитѣ пари. Да говоримъ, г-да, да взематъ депутатитѣ по много отъ колкото сега, това щѣше да бѣде срамота. Но тѣй сжщо е срамотно и онова, което се предлага по 4 фр. Азъ бѣхъ членъ на комиссията и тамъ, за подигравка, нѣколко пжти се говори това и за джумбчшъ! (Гласове: подигравка нѣма!) Освѣнъ това, ако кажемъ, че само съ патриотизмъ ще дохождаме тука за депутати, съгласенъ съмъ. Найстина, колкото за насъ, по проститѣ хора, могатъ да ни стигнатъ по 4 фр. на день за прехрана; но г. Стамболовъ самъ каза, че тия 15 фр. не му стигатъ. (Шумъ.) Сега ще се ограничъ да кажа, че въ бюджета заплатитѣ на чиновницитѣ отъ 4—6000 фр. комиссията никакъ не измѣни. И отъ тѣхъ, които получаватъ 4000 фр. дохожда имъ по 15 фр. на день. Слѣдователно, единъ депутатъ който дохожда тука, който може да избира М-ри, прави закони, длъженъ е да приема 15, а не 4 франка. (Единъ гласъ: Това е за народа.) (Веселостъ.) Ако е за народа трѣба и на еднитѣ и другитѣ тѣй да бѣде. Ако депутатитѣ получаватъ по 4 фр., на чиновницитѣ слѣдвало би да плащаме по 300 гроша въ мѣсецъ. (Единъ гласъ: лукъ трѣба да ядатъ!) (Други гласове: съгласни!) Щомъ се съгласимъ на първото трѣба и на второто. Ние знаемъ на всѣкъдѣ учителитѣ получаваха по 4000 гроша годинно въ тур. време, а сега директоръ по 6000 фр., защо да не бѣде както напредъ? Азъ мисля, че когато само единъ пжтъ въ годината има Нар. Събрание, не зная, до колко ще бѣде справедливо тука да се показваме патриоти, а не и на друго мѣсто? Найстина тѣзи пари сж много, но не зная да ли ще печели хазната, ако и на другитѣ не снемемъ съразмѣрно? За това, ако нѣма да печели да си остане както бѣше.

(Веселостъ.) Съгласенъ съмъ да направимъ на депутатитѣ 4 фр. по бюджетарната комиссия да има предъ видъ, да намали платитѣ на чиновницитѣ. Така на ония, които получаватъ по 4000 фр. да се смали на 400—500 гр. (Съгласни) За това, г-да, да се не подиграваме по нататѣкъ.

Стамболовъ: Чудно ми е какъ нѣкои г-да сравняватъ депутатина съ чиновника! Азъ мисля, да бѣде челоуѣкъ депутатъ, това е една честъ, гдѣто измѣжду 1½ мил. души да има само 150 депутати. По други мѣста хората харчатъ хиляди жълтици само да станатъ депутати и който е депутатъ съ него се гордѣе цѣлото му родство; и синъ му съ гордостъ казва, че баща му е депутатъ. Но, г-да, ние тука сме народътъ, а чиновницитѣ наши служители. Отъ една страна стои народътъ, отъ друга представителитѣ избрани отъ народа. Чудно ми е какъ г. Л. Дуковъ настоява да вземаме 15 фр.?! Азъ съмъ челоу въ в. „Български гласъ“, че негова милостъ се отказалъ да вземе депутатската си плата, защото съзнава, че не сме работили. Да ли е редакторътъ излъганъ, или той лъга не зная. Този челоуѣкъ, който казва, че не сме работили много, какъ излиза сега и иска 15 фр. на день! Удивлявамъ се какъ може да каже, че 500 гроша стигатъ на чиновницитѣ! Депутатитѣ могатъ да работатъ и своята работа, и нѣкои по много печелятъ отъ колкото единъ Министръ. Мнозина има, които искатъ да взематъ чиновническо мѣсто. Ако на тѣзи, които правиха Конституцията стигнаха по 4 фр. въ руското време, когато тука бѣше всичко по скжпо, и писаха Конституцията, която дай Боже да трае на дълго и да влияе на развитието на народътъ ни — какъ ние не можемъ да се задоволимъ сега съ 4 фр.? (Веселостъ.)

В. Радославовъ: Предложението, което г-нъ Стамболовъ предлага е така щедро, щото не изисква никакви обяснения. Споредъ мене, като всѣкий отъ насъ намира, че сега е ефтиния, и че всѣкий отъ насъ е длъженъ съ патриотизмъ да служи, то по добръ е да нѣма никаква заплата отъ колкото 4 фр. Най сѣтнѣ, ако има нѣкаква заплата, трѣба да имаме по серпозно предъ видъ това и да си неиграемъ съ тѣзи заплата. Азъ зная, че всѣкий плаща по 2 фр. на день само за квартира. Оставатъ му 2 фр. единъ за вечеря и единъ за обѣдъ. Съ тѣзи пари може ли представителъ да поминува? Нѣкои казватъ, че това е патриотизмъ; но имайте предъ видъ, че има и такива хора, които могатъ да дойдатъ не само за тѣзи пари по и безплатно, ще дойдатъ всѣкога такива, които си иматъ парпчки.

Привличамъ вниманието на г-да представителитѣ и предлагамъ да остане 8 или 10 фр.

Д-ръ Молловъ: Азъ не зная какво стана днешното разискване. Преди 4 часа тука имаше голѣма

гюрултия противъ чиновниците. Отъ една страна се гонятъ чиновниците, отъ друга страна казватъ, че депутатитѣ трѣба да зематъ голѣма заплата. Отъ друга страна забѣлѣждамъ на г-на Стамболова, че въ Търново имаше двойно число депутати, които бѣха назначени и получаваха по 4 фр., когато въ Търново бѣше много по скѣпо. И азъ бѣхъ тогава въ Търново и могъ да кажа, че ми стигаха 4 франка, защото има хора, които дохождатъ само за пари, които нито язикъ знаятъ, нито могатъ да говорятъ, а дохождатъ само за 15-тѣ фр. Азъ знамъ двама. (Гласове: на предмѣта!) По добръ е да се назначи само толковъ, колкото да може чловѣкъ да преживява. Въ Търново по 4 франка бѣше съвършено достатъчно.

Каранашовъ: Азъ имамъ въ отговоръ на г-на д-ра Моллова да кажа, че Търновското Нар. Събрание бѣше най-вече отъ чиновници съставено. Чиновниците тогава, всички знаете, имаха огромни заплати и можаха да се издържаватъ и безъ наднични пари. Нека ми каже нѣгова милость, може ли да се поддържа съ 4 фр. И това не вѣрвамъ да е представилъ добръ обмисленно г-нъ Стамболовъ, но само по нѣкакви съображения. Кажете 8 или 10 фр., а 4 фр. какво е това. Отивате въ гостинница и ви взематъ 3 фр. само за едно ядене. Може ли да отиде единъ депутатъ въ кръчма да яде?

М-ръ Каравеловъ: Гдѣто говори г-нъ д-ръ Молловъ, съгласенъ съмъ да пестимъ; но да правимъ отъ Нар. Събрание срѣдства за печалба, е много печално. Но пакъ трѣба да мѣдаме и това, защото у насъ нѣма богати хора. Тукъ не можемъ да намѣримъ хора, които отъ джеба си да харчатъ да дохождатъ въ Нар. Събрание. Колкото за богатитѣ търговци, тѣ или закжсяватъ или съвсемъ не дохождатъ, за да не си побъркатъ печалбата; така щото, не само, че нито богати, нито търговци ще дохождатъ, но нито чиновници, ако се заплаща по тоя начинъ. Най-послѣ не ще може да се състави Събрание. За това предлагамъ да се назначи отъ 8 до 10 франка.

Ер. Гешовъ: Въ отговоръ на г-на Стамболова и г-на д-ра Моллова, които предлагатъ по 4 фр. има да кажа, че ще се благодарятъ да дойда въ годината единъ пѣтъ и безъ плата; но да имамъ като г-нъ д-ръ Молловъ 10,000 фр. на годината. И ако вземемъ за подигравка да говоримъ, то да се говори. Ако ще направимъ икономия, ние ще я направимъ при бюджета, гдѣто нѣкои чиновници взематъ по 7—8,000 фр. Отъ тѣхъ можемъ да направимъ икономия. Депутатитѣ се отнасятъ равно съ Министеритѣ. (Веселостъ.) Благодарение на бюджета, тамъ ще направимъ една икономия. Има 2700 души чиновници, които ще направимъ да получаватъ всѣкий по 2000

фр., а по високитѣ по 4000 фр. Може ще получимъ благодарение отъ народа.

М-ръ Каравеловъ: Ако намѣрите такава правителство, което да управлява страната безъ чиновници, тогава добръ; но ако безконечно съкратявате платитѣ, тогава, кой ще остане чиновникъ? Азъ бихъ предложилъ, ако искате да направите икономия при депутатитѣ то опредѣлете 8 или 10 фр., това го разбирамъ; а 4 фр. да се не предлагатъ, ако искате да свършимъ работа.

Ик. п. Тодоръ: Нѣкои отъ г-да представителитѣ казаха за онѣзи г-да, които предлагатъ по долна плата, че били играли и се шегували. Това не е шегата и не трѣба да се шегуваме, когато се размишлява за сериозни работи. Сега, кое трѣба да ни ръководи за рѣшеніето на тозъ въпросъ? Тукъ има единъ несправедливъ начинъ. Азъ съмъ противенъ на мнѣнието на г-на Радославова, който каза, че всичкитѣ депутати получаватъ заплата. Заплата не получаватъ; защото има и други, които се трудятъ заедно съ васъ, а не получаватъ нищо; а който дохожда отъ вънъ, получава пари за обдържане. За това нѣщо трѣба да ни ръководи и членътъ отъ Конституцията, който опредѣлява наднични и прогонни. Наднични се даватъ на депутатитѣ, за да могатъ да живѣятъ, както трѣба. Въ Балкана може да помине нѣкой чловѣкъ въ една механа съ 2 гроша; но достолѣието на единъ представителъ, трѣба да се държи. Защо и какъ въ първий изб. законъ бѣше турено по 15 фр., за това имаше други причини и скѣпотията. Въ Търново 4 фр. сж били малко, но въ миналото засѣдание, съ исклучение на нѣколко депутати, носиха си паритѣ назадъ. Сами признаватъ, че отъ народа толкова се дава, колкото трѣба да се хранятъ. Това не е за печалба, защото святотатство ще се счита, ако се турятъ повече пари, отъ колкото трѣба. Ако е за службата, тогава трѣба да се дава на всички; но понеже е само за онѣзи, които дохождатъ отъ вънка, колкото за да се хранятъ, то предложението на г-на Стамболова е умѣстно. Азъ апелирамъ на патриотизма на г-на Ер. Гешова, да каже, ако харчи повече отъ 4 франка на день.

П. Станчовъ: Тукъ се явяватъ двѣ предложения: едното е споредъ членътъ на Конституцията, другото е ново предложение отъ сѣщия членъ на комисията г-на Стамболова. Г-нъ Стамболовъ не преди много време каза въ Нар. Събрание, че депутатитѣ сж единъ видъ князове. Вие знаете г-да, какъ живѣятъ князоветѣ, (веселостъ,) и като князове трѣба да живѣемъ. Зарадъ туй да се вотира членътъ на комисията, както си е, и ако не се приеме, тогава да се говори повече.

Бръшляновъ: Много пжти се е случвало, че въ тѣзи свѣщенна сграда се е говорило, какъ българския народъ билъ економистъ, и че това било една отличителна чѣрта въ него; но жално е онова, което се говори днесъ, а особено онова, което Лазаръ Дуковъ каза, че при таквизъ въпроси нѣкои се шегуватъ. Ако иде това по неговата смѣтка, възможно е; но той нѣма право да каже, че всичкитѣ депутати се шегуватъ, когато изказватъ мнѣнието си по този въпросъ. И когато много пжти повторихме, че трѣба да правимъ икономия, не вѣрвамъ, че ще можемъ да изпълнимъ по добръ тази си цѣль, ако не почнемъ отъ себе си. Не ще можемъ да възложимъ на другитѣ нѣщо, което ние не искаме да го правимъ. Единъ г-нъ спомена, че Монтескье е казалъ: „нѣкои искатъ да написватъ закони за държавата, а сами не искатъ да се подчинятъ на тѣхъ“. Така и ние много пжти се скжпимъ за заплатитѣ на държавнитѣ чиновници, а като дойде редъ за насъ искаме да избѣгнемъ това. Ние дойдохме всички до убѣждение, че тѣзи 15 фр. сж едно огромно количество; за това трѣба за напредъ да покажемъ, че имаме дѣйствително патриотизмъ, и че отъ сърдце и душа желаемъ доброто на нашата касса. Азъ тоже съмъ представителъ както и другитѣ, и мисля, че не живѣя по злѣ отъ г-на Лазара Дукова и Еремия Генова. Когато, както знаятъ представителитѣ, миналата сессия бѣше нѣщо по скжпо, и когато се предполага, че въ бѣдѣще ще бѣде още по ефтино, за това азъ съмъ убѣденъ, не както предлага г-нъ Стамболовъ 4 фр., но 6 фр. е най умѣренното възнаграждение за прехраната на единъ депутатъ. И тя е даже таквазъ заплата, щото онзи, който иска да спести нѣщо и да занесе у дома си, пакъ може да го направи. (Веселостъ.) Освѣнъ това не съмъ съгласенъ съ г-на Докладчика, който каза, че трѣба 50-тѣхъ сант. да се направятъ на 60. Дѣйствително, той е ималъ въ съображение това, когато се предполагаше по 15 фр. наднични пари и когато се сравняваха съ чиновницитѣ мислитъ е, че трѣба повече да се прибави; но мисля, че нѣма никой, който не е убѣденъ, че трѣба 15-тѣ фр. да се умалятъ отъ половината на долъ. За това и 50-тѣ сантима да се смалятъ на 40; защото единъ депутатъ може да дойде съ два коня, а за два коня се плаща 40 сан. За това именно предлагамъ 6 фр. дневно възнаграждение и 40 сан. прогонни.

М-ръ Славейновъ: Любопитно е у насъ нѣкой пжтъ, когато не вървимъ по равенъ пжтъ. Хвалцаме се за една спестеливостъ, послѣ пакъ на щедростъ. Тежко е да говори чловѣкъ самъ за себе си за да удря по голѣма плата. Това е щекотливо нѣщо. Азъ по крайнѣй мѣрѣ се не съблазнявамъ отъ това, олоптѣе като тукашенъ жителъ не взимамъ нищо. Азъ

ще обърна вниманието на Нар. Събрание не върху това, което могатъ да похарчатъ депутатитѣ; не върху това, което могатъ да спечелятъ; но върху това, ще обърна вниманието, гдѣто трѣба да сжществува това внимание. Тѣзи намаления, които могатъ да бждѣтъ като една капка въ нашата хазна, могатъ да бждѣтъ отъ руга страна за голѣма щета на народа. Напомнявамъ, г-да, че както видѣхте тука, гдѣто имаше търговци депутати, по голѣмата частъ ги нѣма даже, като имъ даваме и по 15 фр. Когато намаляваме заплатитѣ на чиновницитѣ, трѣба дѣйствително всинца да жертвуваме за патриотизмътъ: но не сме дошли още до тамъ, гдѣто да можемъ да жертвуваме до толкозъ, щото да можемъ да харчимъ тукъ отъ насъ си. Въ такъвъ случай има чловѣци, които би желали да станатъ народни представители и даже да платятъ нѣщо за това. Желаете ли да бждѣтъ таквизъ народни представители? (Гласове: не желаемъ.) Тогава за да можемъ да заградимъ пжтъ за да не могатъ да влазятъ чловѣци, които могатъ да бждѣтъ вредителни споредъ миналий животъ и споредъ бѣдѣшитѣ съображения, — които и ни една пара да не имъ дадемъ, тѣ пакъ ще дойдатъ, тогазъ ви моля да не вървите по този пжтъ. Съгласенъ съмъ съ г-на М-ра на финанситѣ, че е най добръ да се опредѣли едно срѣдно число отъ 8 до 10 франка на день.

Свящ. Радевъ: Появи се въпросъ въ Нар. Събрание относително за дневнитѣ пари на депутатитѣ. Много пжти, азъ съмъ слушалъ отъ моитѣ събратия, че депутатитѣ трѣба да стоятъ по горѣ, че трѣба да правятъ това и това и т. н. тѣй щото да не се принуждаватъ да отиватъ въ такива гостинници, гдѣто докарватъ срамъ на народа. Даже и сега се е писало за единъ депутатъ, че е ялъ чесънъ и пр. Сега трѣба да се ограничимъ на туй: колко стига на единъ чловѣкъ? Азъ не съмъ съгласенъ да бждѣтъ франковетѣ толкова, колкото стоятъ тука, т. е. 15 лева. Даже бѣхъ при особено мнѣние, че най много 10 фр. да бждѣтъ; но колкото да бждѣтъ 4 както предлага г-нъ Стамболовъ, на това не съмъ съгласенъ. Но споредъ други съображения, трѣба да не отваряме вратата на хора, които обичатъ да дойдѣтъ тука да бждѣтъ представители и безъ пари, защото въ такъвъ случай тѣ ще се отворятъ само за богатитѣ хора. За това съмъ съгласенъ съ мнѣнието на г-на М-ра на финанситѣ да бѣде отъ 8 до 10 фр.

Лазаръ Дуковъ: Този въпросъ, ако и да казватъ нѣкои, че било срамотно да се хортува за пари, но азъ ще се повърна най първо на онова, гдѣто г-нъ Стамболовъ каза, че азъ съмъ харизалъ паритѣ споредъ „Българский Гласъ“. И азъ съмъ прочиталъ това, но не съмъ протестиралъ; и ако искаме да вѣрваме всичко, което се пише въ „Българ-

ски Гласъ“ то трѣба да правимъ и всичко, което прави той. Тогава и азъ мож да кажа, че съмъ оставилъ тѣзи пари, защото не полученото не се харизва. Именно азъ не ги взехъ по чорбаджийското отношение на нашия привременъ квесторъ. (Гласове: на прадмѣта.) Само казвамъ, че азъ не съмъ ги харизалъ.

Сега ще дойда на онова да говоря, което е на предмѣта, т. е. за заплатата. Ако е срамота, че тѣзи пари сѫ много, за насъ не е срамота; защото тѣзи пари излизатъ повечето отъ насъ. (Веселостъ.) Г-нъ д-ръ Молловъ каза, че въ Търновското Събрание получавали по 4 фр. и се обдържавали. Но това бѣше за единъ пѣтъ въ Търново, а сега въ годината два пѣти ще се стбираме, и изгубваме толковъ денъ съ дохождане и отивание. За това 4 фр. не стигатъ, защото чловѣкъ може да се разболѣе; и днесъ хлѣба е ефтинъ, утрѣ може да стане скъпъ. Азъ когато се разболѣхъ, за една шербетина въ аптеката ми взеха 2 фр. Съ време може да иска една рубла. А колкото гдѣто нѣкои казаха: да ли съ 4 фр. може да се поддържа чловѣкъ, имамъ да кажа, че наистина азъ мож да се поддържамъ; но азъ мож да си взема една торба брашно и да си умѣса хлѣбъ; това ми не е мѣчно. Но за сега да не хортуваме за невъзможни работи, а да хортуваме по естественний пѣтъ. Тогава остава да се вотира моето предложение, и ако не се приеме и то, тогава третото предложение, което е подиръ моето ще се вотира.

Райчо Поповъ: Г-да! (Гласове: исчерпано е!) Азъ като познавамъ г-на Стамболова по отколѣ време, както даже и до днесъ въ тѣзи минута, като съмъ удобрявалъ винаги неговитѣ помисления; неговитѣ цѣли пригряжалъ съмъ ги отъ все сърдце, защото той има една цѣль отъ една стара и свята задача, която гони до тѣзи минута. Азъ като чухъ тия думи насмалко се вдървихъ, какъ не е могълъ да разбере вредата, която може да послѣдва отъ тѣзи плати. Азъ не съмъ за платата, не щѣ ни една пара, като народенъ представителъ азъ ще дойда безъ плати; но само искамъ да кажа вредата, която предчувствувамъ.

Г-нъ Стамболовъ, както казахъ, до тѣзи минута тѣй добръ е разсждалъ и размислювалъ, щото азъ не зная, какъ сега и по кой начинъ се е убѣдилъ, че това нѣщо ще произведе добро. Азъ съмъ длъженъ като представителъ да представя на Нар. Събрание даже и г-нъ Стамболовъ да чуе, че ако азъ съмъ излъганъ, нека ми кажатъ, че не е тѣй.

Ето г-да! Тукъ по напредъ се каза това, че като нашата държава нѣма нийдѣ. Въ нашата държава всѣкий е владѣтель на своята земя, всѣкий е господаръ и всѣкий има своето; а нейдѣ въ Англия

само нѣколко лица владѣятъ земята, а другитѣ хора мрѣтъ гладни. Това е тѣй и азъ го познавамъ твърдѣ добръ. Ако не съмъ ходилъ, прочиталъ съмъ; ако не съмъ челъ, чулъ съмъ презъ зида.

Тукъ г-да, като едни нововъзродени хора сега въ политическия животъ, ние не можемъ да кажемъ, че можемъ до толкова да опѣнимъ святата наша длъжностъ, която лѣжи на насъ днесъ като народни представители. Тя е най голѣма и най висока, както по напредъ нѣкои си казаха, че се сравняваме съ князове, като сме неприкосновенни. (Гласове: единъ князь имаме!) Разбира се, него имаме по напредъ. (Предсѣдателъ: на предмѣта!) Нѣма повече да продължавамъ и като ме препирате ще прекратя. (Гласове: по добръ!) Вредата е тѣзи, че като малко разбираме до колко е висока нашата длъжностъ, всѣкий ще каже: като ме избреха какво ще правя за 4 фр. да ида; а пакъ други ще се въсполазватъ и на драго сърдце ще дойдатъ безъ една пара. Има хора, както каза и г-нъ М-ръ на Просвѣщението, които даватъ пари отъ своята кесия и пари огромни, за да могатъ да се избераатъ за народни представители, а не да взематъ пари. Това е наистина тѣй. Азъ съмъ виждалъ и виждалъ съмъ ги даже, когато ги четатъ. Ако направимъ така, както предлага г-нъ Стамболовъ, тогава ще се напълни нашата камара съ такива хора, които всѣкий ще разбере, който познава живота на онѣзи голѣми хора въ Англия, на каквито цѣль единъ градъ се подчинява на едно лице, когато напротивъ у насъ единъ селянинъ съ разгърнати гърди може да се гордѣе съ своето, безъ да има отъ кого да се страхува ни най малко. Нашето е много добро, (Веселостъ.) защото у насъ всѣкий чловѣкъ освѣтъ своята къща може да нахрани още 5 души; а въ Англия хората мрѣтъ отъ гладъ. За това, като познавамъ цѣльта и патриотизмътъ на г-на Стамболова до тѣзи минута когато изрази тѣзи думи, не зная по кой видъ е опѣнилъ слѣдствието, което може да послѣдва. Ако ме убѣди съгласенъ съмъ; но азъ съмъ крайно убѣденъ, че тогава ще се напълни нашата камара съ таквизъ хора чорбаджии, които ще глѣдатъ за своя частна полза, а не интереситѣ на народа.

И тѣй, г-да, когато работата е за патриотизмъ и за да направимъ една икономия, къмъ която българскій народъ всегда е наклоненъ, като се намали платата на народнитѣ представители, трѣба да се намалятъ съобразно и платитѣ на другитѣ чиновници, и тѣй да можемъ да подкрѣпимъ нашата държава, която е бѣдна, изгорена и опустошена. Ние онзи денъ чухме едно прошение отъ 33 вдовици отъ с. Шипково, въ което се казва, че 150 души живѣятъ на 55 дюлума балканска земя. Такива сиромаси се намиратъ повече, тѣй щото чиновницитѣ сами трѣба

да отстъпятъ отъ своитѣ плати, а не да чакатъ ние да имъ ги прекратяваме, ако искаме да възобновимъ изново съсипаната ни държава и да могатъ да си направятъ хората поне къщи. Тогава могатъ да се съглася съ каквото и да би било предложение. Това искахъ да кажа.

Стамболовъ: Человѣкъ е несвършенъ и често прави погрѣшки; а който много хортува, може би да му се случи да ги прави още по често. Наистина, който слуша презъ дуваръ, много криво разбира; по подиръ краснорѣчивитѣ думи на г-на Райча Попова и други нѣкои, за да не би да извърнатъ думитѣ ми, азъ си оттеглямъ предложението.

Никола Тошковъ: Тогава Камарата ще стане чорбаджийска, ако не може да се поддържа единъ человекъ.

Предсѣдатель: Желаетъ ли още нѣкой да говори? (Не желаетъ.) Първо е предложението на комисията; второ е предложението по 10 фр.; и най послѣ 8 фр., а г-нъ Стамболовъ си оттегля предложението. Приема ли Народното Собрание да взематъ народнитѣ представители по 15 лева наднични пари? (Приема; други: не приема.) Който приема да си дигне ржката. (Висшегласие.) остава 15 лева.

Сега иде на редъ предложението на г-на Еремия Гешовъ, т. е. за депутатитѣ, които сж чиновници, да приематъ само депутатска заплата. (Чете предложението.) Отъ г-да представителитѣ които сж чиновници да нѣматъ право да получаватъ чиновническата си плата презъ всичкото време на сесията до когато тѣ живѣятъ въ София.

Стамболовъ: Когато Собранието биде така щедро, да приеме 15 фр., разбира се, че това предложение си има мѣсто. Както единъ търговецъ или адвокатъ може да се обдържа съ 15 фр., така сжко може и единъ чиновникъ. За това трѣба да се каже: „представителитѣ, които сж чиновници, не могатъ да получаватъ чиновническата си заплата, до когато трае сесията“.

Наумовъ: Освѣнъ тѣхъ забѣлѣжка, трѣба да се тури и това: „отъ утвърдението на този избирателенъ законъ“.

Мин. Каравеловъ: Тогазъ се разбира, че за нашето Собрание нѣма никакво значение, а има само за бжджцето Собрание.

Ер. Гешовъ: Азъ мисля, да разумѣватъ г-да представителитѣ, че още отъ миналата сесия се е говорило за това. Говорило се е много, и говорило се е до омраза. Освѣнъ това има до 50 деня отъ когато се е внесло това предложение; за това ако се рѣши, то отъ тогава не ще да получаватъ. Трѣба да се вземе въ внимание вече за сегашното Собрание.

Предсѣдатель: Отъ 13 Ноемврий е тука предложението и нѣма 50 денѣе.

М-ръ Каравеловъ: Има два въпроса. Това, за което сега се говори, се касае за бжджцето Собрание; ако ли искате и за това Собрание, именно за бжджцата сесия, то може да го предложите утрѣ; защото щомъ избирателний законъ е за новото Нар. Собрание, тогава и това предложение се отнася тоже за бжджцето Собрание.

Лазаръ Дуковъ: Споредъ мене, г-да, като правимъ този изб. законъ за да влѣзе въ дѣйствиѣ въ бжджций периодъ, мисля, че ако вмѣстимъ това предложение въ този законъ, то и то ще влѣзе въ дѣйствиѣ тогава; ако ли се прави отдѣлно предложение, то да се разгледва отдѣлно и да не се забѣлѣжава тука. Но ако се забѣлѣжи тука, то споредъ мене трѣба да стѣпи тогава въ сила, когато стѣпи и избирателний законъ въ сила. По напредъ въ единъ законъ забѣлѣжихме, че когато нѣкой чиновникъ застане отъ мѣстото си по нѣкоя друга работа, да получава $\frac{1}{3}$ отъ заплатата си; но ако искаме да приспособимъ това предложение, то трѣба да приемемъ щото да получаватъ $\frac{1}{3}$ отъ чиновническата си заплата.

Но тука има и друго предложение, за онѣзи депутати, които живѣятъ въ София и безъ да сж чиновници, тѣ засѣдаватъ заедно съ насъ, защото народа ги е задѣлжилъ, като ги е избралъ. Ние за тѣхъ никакъ не сме помислили. Азъ мисля, че казаното въ Конст. относително столичнитѣ депутати, може да се тълкува и тѣй. (Гласове: о, хо!) Азъ не настоявамъ, но казвамъ, че трѣба да помислимъ за да ги наградимъ нѣкакъ; защото тѣзи г-да работятъ заедно съ насъ, и по добръ изложватъ и ни освѣтляватъ върху законитѣ. Даже и законитѣ се правятъ отъ тѣхъ, понеже повечето членове въ комисииитѣ сж отъ тѣхъ.

Като изгубватъ денѣетѣ си, и като за другитѣ лица, които дохождатъ отъ вѣнъ даваме награда, то трѣба и за тѣзи тоже да се помисли единъ денъ особено, като и тѣ сж наши братя. Ако има нѣкой да ме поддържа, можемъ да помислимъ.

М-ръ Каравеловъ: Азъ ще повтора да раздѣлимъ въпросътъ. Предложението на г-на Ер. Гешовъ се каса за бжджцето Собрание; а това се касае и за сегашното Собрание. Тогава, когато се свърши законътъ, може да се предложи. Това ще бжде законъ, а послѣдното ще бжде притурка.

Наумовъ: Азъ има да говоря върху предложението на г-на Ер. Гешовъ, защото и азъ съмъ подписанъ на него, и когато съмъ го подписалъ, мислилъ съмъ, че се отнася и за сегашната сесия, а не както нѣкои искатъ да го приспособятъ за другия периодъ. Ние сме разумѣвали и за сегашната и за бжджцата сесии.

Стамболовъ: Ние правимъ законъ и вземаме въ

внимание всъщко, което може да изисква този законъ. Казахме по горѣ, че тука има чиновници — депутати, които не трѣба да получаватъ по време на сесия чиновническата си заплата; тъй — щото трѣба това предложението да се притури тука. Другъ е въпросътъ да ли може да се приложи въ напата камара сега или не. Законъ за чиновниците издадохме, и тамъ е казано какъ се изисква за чиновниците. Мнозина отъ г-да народнитѣ представители глѣдатъ на представителитѣ чиновници съ не до тамъ голѣмо уважение. Вика се тука челоуѣкъ да рѣшава съдбата на държавата и ето единъ отъ тамъ му казва: еди какъвъ е тоя чиновникъ, другъ отъ друга страна друго му казва. Има единъ законъ отъ Великото Нар. Събрание, който казва, че депутатитѣ, които не сж въ столицата получаватъ по 15 фр. наднични пари. Послѣ вие сами изработихте другъ законъ, чрезъ който чиновниците могатъ да получаватъ $\frac{1}{3}$ отъ заплатата си, когато се прикомандироваатъ да извършатъ временно друга служба. То ще каже, че вие рѣшихте вече въпросътъ, и когато се е рѣшилъ този въпросъ, то не трѣба нищо да се туря; защото този законъ може да трае 10 или 15 години. Ако ли пакъ дойдемъ до убѣждение, че трѣба да се припомни това, то може да се направи и въ бѣдната година. Ние не знаемъ да ли ще бѣдемъ представители и въ второто и трето Нар. Събрание. Ние пишемъ законъ за трети личности; за това трѣба да се отнасяме безпристрастно къмъ този законъ като че го пишемъ за хора чужди. И както казахъ понапредъ щомъ вишегласието вече рѣши да получаватъ по 15 фр. депутатитѣ, то ако иска нѣка рѣши и това, и тогава азъ си оттеглямъ предложението; но въ сѣщото време питамъ: защо чиновникътъ, който дохожда тука да взема заплата и отъ тамъ? За това това предложение може да се прилепи тука.

М-ръ Каравеловъ: Азъ даже могъ да забѣлѣжа, че ще бѣдатъ допълнителни избори, но тѣ ще бѣдатъ по старий законъ или Врем. правила. Сега се говори за законътъ за бѣдното Нар. Събрание, и ако искатъ депутатитѣ да се туря това, то може да се тури; но ако е за насъ, то може да стане вжтрѣшенъ правилникъ.

Савва Илиевъ: Въ миналото засѣданне е казано за чиновниците, че когато се прикомандироваатъ за извънредна работа, то да взематъ само $\frac{1}{3}$ часть отъ чиновническата си заплата. Тогава за депутатитѣ колкото се отнася предложението на г-на Ер. Гешова, мисля че то вече съществува въ закона, т. е. чиновниците представители да взематъ плата като депутати, а отъ чиновническата си заплата да взематъ само $\frac{1}{4}$ часть.

Д-ръ Беронъ: За това трѣба да се обясни,

законъ ли ще бѣде това или отдѣлно предложение. Ако не се смѣсва съ закона, то е друго.

Ер. Гешовъ: Преговорившии г-нѣ Савва Илиева каза, че въ другъ законопроектъ се е изработило за чиновниците; че чиновниците, които служили въ друга нѣкоя служба, да получаватъ отъ втората заплата $\frac{1}{4}$ часть. Азъ мисля, че тука нѣма да се назначи чиновникъ. Той е депутатъ както и другитѣ депутати, които не сж чиновници и не получаватъ двѣ заплати. Азъ казвамъ, че тукъ нѣма чиновници, но представители на народа. За това предлагамъ да приематъ само депутатска заплата, а предложението да остане отдѣлно.

Баларевъ: Тука правимъ законъ за бѣдното Събрание, а не за сегашното. Предложението на г-на Еремия Гешова е много хубаво, което щомъ свършимъ този законъ, въ една минута можемъ да го вотираме. (Гласове: съгласни).

Стамболовъ: Менѣ се струва, че това предложение, ако ще го рѣшаваме частно, пакъ можемъ да го рѣшимъ. Въ закона трѣба да се тури забѣлѣжка, за да не могатъ въ бѣдната камара да се защищаватъ двѣтѣ заплати. Зарадъ туй да се тури тука по сѣтнѣ и ако се вотира, да се вотира и за тѣзи камара.

Азъ предлагамъ редакцията да бѣде така: „Ако нѣкой чиновникъ се избира за представителъ, той не получава чиновническа заплата, но получава само депутатска заплата по 15 фр. догдѣто трае сесията.“ (Гласове: съгласни!)

Д-ръ Молловъ: Това предложение е много добро, но трѣба да се допълни; защото иначе може да се разумѣе и за тѣзи чиновници, които не получаватъ депутатската заплата. Тѣ като не получаватъ нито дневни пари, нито заплатата си, тогава не ще получаватъ нищо.

М-ръ Каравеловъ: Всичкитѣ чиновници, които сж тука, си изпълняватъ своитѣ длѣжности, тъй щото тѣ нѣма да получаватъ дневни пари, но отъ канцелярията въ която тѣ служатъ, ще си получаватъ жалование.

Лазаръ Дуковъ: Всѣкий си има свое убѣждение, но споредъ мене, трѣба да се тури въ закона, ако искаме сега да туримъ това нѣщо въ дѣйствиe. Трѣба да бѣдемъ послѣдователни въ законитѣ, които правимъ. За това предлагамъ щото $\frac{1}{4}$ отъ заплатата си да получаватъ.

Тихчевъ: Това предложение е дадено за да стане законъ при избиранieto на бѣднитѣ депутати. Азъ не зная до колко ще бѣде справедливо да се отнеме заплатата на единъ чиновникъ депутатъ и да получава само депутатска заплата. Сега казватъ нѣкои относительно до заплатитѣ, че чиновниците не трѣба да си взематъ жалованието, а само депутатската плата;

но азъ бихъ попиталъ: съ какво ще се преиитава семейството на онзи чиновникъ депутатъ, и да ли тѣзи 15 фр. ще бждатъ достаточни и за него и за семейството му? На този въпросъ трѣба да обърнемъ внимание (Шумъ; не се чуе.) поне половината отъ чиновническата заплата трѣба да получаватъ.

М-ръ Каравеловъ: Какво ще прави чиновническото семейство, това трѣба самъ чиновника да го знае. Нар. Събрание не може да върже никого и да го докара да стане депутатъ. Той може да се откаже. Семействата на търговцитѣ какво правятъ, когато дойдатъ тука търговцитѣ депутати? На тѣхъ плаща ли се особено за семействата? Тѣй сжщо и на чиновницитѣ да се плаща 4—5 мѣсеца, безъ да сж работили, е тоже неудобно.

Стамболовъ: Мисля, че трѣба забѣлѣжката да стане така: (Чете:) „Всеѣкий чиновникъ избранъ за народенъ представителъ, до като трае сесията на Нар. Събрание, получава само депутатскитѣ наднични пари, а отъ чиновническата си заплата нищо не получава. Това не се отнася до чиновницитѣ, които живѣятъ въ мѣстото дѣто става Събранието, и които не получаватъ наднични пари.“

Предсѣд. Който не приема чл. 34, заедно съ забѣлѣжката на Ер. Гешова и допълнена отъ г-на Стамболова, да си дигне ржката. (Приема се).

Доклад. (Наченва да чете гл. IV.)

М-ръ Каравеловъ: Часътъ е вече 6.

Предсѣд. Тогава остава за утрешний дневенъ редъ.

Има едно отношение отъ М-вото на Финанситѣ.

Секр. Золотовъ: (Чете): Г-ну Предсѣдателю на II обикновенно Нар. Събрание.

Имамъ честь да Ви моля, г-не Предсѣдателю, да се распоредите щото въ приходния бюджетъ въ раздѣлъ I. „случайни постжпления да се запише на приходъ по § 9 статия 1 суммата 2,100.000 два милионна сто хиляди франка подъ название „приходъ отъ Българскитѣ мѣдни монети“, приходътъ който фигурира сега по статия 1 ще се запише по статия 2 и тѣй нататкъ за слѣдующитѣ статии; въ расходния же бюджетъ въ раздѣлътъ „разнородни расходи“ да се запише на расходъ по § 16 статия 14 суммата 565.000 пятстотинъ шестдесетъ петъ хиляди франки подъ название „разноски за нарѣзване и доставления на българскитѣ мѣдни монети“ отъ която сумма 543.270 франка сж за направата на монетитѣ и доставлението имъ въ Видинъ, Ломъ Рахова, Никополъ, Свищовъ, Русчукъ и Варна, а 21.730 франка за разноски, които може би да станатъ.

Министръ на Финанситѣ
Каравеловъ.

Предсѣд. Това ще се предаде на бюджетната комиссия.

Ер. Гешовъ: Колкото за сегашната сесия и бждщата утрѣ ще направя едно предложение.

Предсѣд. Вие си имате предложението тука подписано отъ $\frac{1}{4}$ часть отъ депутатитѣ.

Ер. Гешовъ: Ако това се е поставило въ закона, утрѣ ще направя за сегашната сесия друго.

Предсѣд. Онова е друго. Тогава на дневния редъ ще слѣдва сжщия редъ, който бѣ определенъ. За сега засѣданието се затваря.

(Конецъ въ 6 часа 10 мин.)

Предсѣдатель **Н. Сукнаровъ.**

Подпредсѣдатели: { **С. Стамболовъ**
Т. Пановъ.

Секретари: { **Ив. Даневъ.**
Хр. Баларевъ.
В. П. Золотовъ.
Хр. Бръснаровъ.
П. Станчовъ.
Хр. Грънчаровъ.
Райчо Поповъ.
В. Радославовъ.

Управитель на стенографическото бюро **А. Безеншекъ.**